

Prva številka // poljudni članek: **Veslonožci Slovenije** // varstvo ptic: **Kako kaže pticam v slovenski kulturni krajini** // narava: **Bober** // portret ptice: **Belorepec** // iz ornitoloških raziskav: **Superplenilstvo pri ptičih** // mi za ptice in naravo: **Največji dosežki partnerstva BirdLife v letu 2013** / Ustanovitev Dolenjske sekcije DOPPS

Svet ptic: 01,'14

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije // letnik 20, številka 01, marec 2014 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 20, številka 01, marec 2014/ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS// ISSN: 1408-9629

spletna stran revije:

<http://www.ptice.si/projekti/svetptic>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps.si, spletna stran: www.ptice.si

glavna urednica: Petra Vrh Vrezec

e-pošta: petra.vrh@dopps.si

uredniški odbor: Luka Božič, Alenka Bradač, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, doc. dr. Al Vrezec

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Metka Ciuha, Camera d.o.o.

tisk: Schwarz print d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revijo sofinancirata Grand hotel Union d.d. in Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: petra.vrh@dopps.si

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

Poslanstvo DOPPS: Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevam k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

predsednik: Rudolf Tekavčič

podpredsednica: dr. Tatjana Čelik

upravni odbor: Tilen Basle, Peter Krečič, Cvetka Marhold, Tomaž Mihelič, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada

nadzorni odbor: prof. dr. Franc Janžekovič, prof. dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar

direktor: doc. dr. Damijan Denac

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici:

Ker si kormorani, kot je pritikavi kormoran (*Microcarbo pygmeus*) na sliki, med potapljanjem omočijo peruti, jih morajo pred vzletom razpreti in si jih posušiti.

foto: Iztok Škornik

pokrovitelj DOPPS

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

6

10

12

16

20

22

38

43

4

Ptice naših krajev

// Al Vrezec, Jurij Hanžel

6

Veslonožci Slovenije

// Al Vrezec

10

Pernati prebivalci Dominikanske republike

// Katja Logar in Aleš Verlič

12

Kako kaže pticam v slovenski kulturni krajini

// Jernej Figelj

16

Bober daje upanje, da so z njim mogoče sonaravne vode tudi v našem času

// Boris Kryštufek

18

Belorepec

// Dejan Bordjan

20

Superplenilstvo pri pticah

// Rok Rozman

22

Aristotel - začetnik razvoja ornitologije

// Jakob Smole

30

Pticam prijazen vrt

// Petra Vrh Vrezec

32

Čaplja in kolibri

// ameriški mit, prevod Petra Vrh Vrezec

34

Čopasta čaplja

// Alen Ploj

36

Pomladna opazovanja v naravi

// Matjaž Bedjanič, Iris Petrovič, Primož Presetnik, Dare Šere, Metka Škornik, Al Vrezec, Petra Vrh Vrezec

38

Ustanovitev Dolenjske sekcije DOPPS

// Rudolf Tekavčič

38

Izmenjava vtisov z Januarskega štetja vodnih ptic (IWC) 2014

// Ivan Esenko, Jani Vidmar, Miha Podlogar, Maja Ondračka, Tomi Trilar, Katarina Prosenč Trilar, Sava Osole, Ivica Kogovšek, Gregor Bernard

40

Največji dosežki partnerstva BirdLife v letu 2013

// Tilen Basle

42

Izlet v Sečoveljske soline

// Gregor Bernard

43

20 let poljudnega društvenega glasila

// Petra vrh Vrezec, Andreja Ramšak

44

V Kataloniji med pticami in riževimi polji

// Bojana Lipej, Borut Mozetič, Bia Rakar, Nataša Šalaja

45

Je lahko tudi tako spretno bitje, kot je kmečka lastovka, nerodno?

// Jani Vidmar

46

Novice

Najprej se bom vrnil k ravno končani zimi. Kar nekaj ljudi me je v zadnjih mesecih spraševalo, zakaj na krmilnicah ni ptic, saj so kupili veliko ptičje hrane, ki pa jim je ostajala. Letos je bila zima res mila in ptice so imele očitno dovolj hrane v naravi. Sam sem preteklo zimo na Viču vsak dan opazoval šmarnico, ki se je odločila prezimiti kar doma.

Mila zima pa je otoplila naše dolenjske kolege, da so zbrali »korajžo« in ustanovili Dolenjsko sekcijo DOPPS. Vsi skupaj jim želimo uspešno delo in prepričan sem, da jim ob taki zagnanosti in pestrosti pokrajine ne bo zmanjkalo dela.

V začetku letošnjega leta so potekale volitve za novo sestavo Sveta Krajinskega parka Ljubljansko barje za dobo štirih let. V ta svet je bil izvoljen naš član Tomaž Jančar skupaj s še enim predstavnikom nevladnih organizacij. Do letos sta nevladne sedeže v Svetu parka zasedala dva predstavnika lovske organizacije, od letos naprej pa bomo svoja stališča lahko izražali tudi ornitologi. Poleg tega je DOPPS dobil še eno pomembno nalogo. Tomaž Jančar je bil izvoljen v Svet za trajnostni razvoj in varstvo okolja. To je posvetovalni organ ministra za kmetijstvo in okolje, ki so ga ustanovili na podlagi sprememb Zakona o varstvu okolja. Svet sestavljajo štirje predstavniki nevladnih organizacij, štirje gospodarstveniki in šest predstavnikov iz akademskih krogov. Torej pestra družina za pogovore, podajanje in zavzemanje stališč do aktualnih okoljskih tem.

foto: Lisa Tekavčič

» Upajmo, da se bodo v prihodnje stvari začele premikati v smer, pozitivno za naravo, saj nam marsikje okolje dobesedno propada pred očmi.

Zahteven projekt LIFE+ LIVEDRAVA lepo napreduje. Naravni rezervat Ormoške lagune je očiščen drevja in druge vegetacije in pripravljen na začetek renaturacijskih del. Za ta dela in za nov dotok vode je bilo zaključeno javno naročilo. Za odvzem vode smo dobili dovoljenje HEP (Hrvatske elektroprivrede). Trenutno je v izvedbi akcija čiščenja prodišč za malega deževnika, na gnezditvenem otoku za navadne čigre na Ptujskem jezeru pa so bile za raziskovalne namene postavljene kamere. Pripravljena je izvedba zapor prodišč za preprečitev ilegalnega izkopavanja in odvažanja proda, saj to zelo negativno vpliva na gnezdilke prodišč.

Za konec pa še nekaj o letošnji naravni katastrofi, ki nas je doletela v začetku februarja. Ogromne škode v gozdovih in poplave na Notranjskem bodo zagotovo prizadele tudi na teh območjih gnezdeče ptice. Gnezditvev ptic je motena zaradi odstranjevanja drevja in seveda pomanjkanja mest za gnezdenje. Zanimivo bo letos prešteti kosce na Cerkniškem in Planinskem polju, če bo voda sploh odtekla do takrat, ko se vrnejo iz Afrike! Na teh občutljivih območjih torej pomislite tudi na ptice in jih, če le mogoče, ne vznemirjajte. Vse, ki ste bili prizadeti v tej ujmi ali boste šli pomagat sorodnikom ali znancem, pa svarim: pazite nase, lotite se varnega dela, ki ga obvladate. Prve žrtve so namreč že tu.

Za konec vas prijazno vabim na letošnje popise ptic in akcije. Udeležite se jih v čim večjem številu in pomagajte pticam in naravi.

Rudolf Tekavčič, predsednik DOPPS

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Al Vrezec, Jurij Hanžel

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Prirodoslovni muzej Slovenije, Prešernova 20, p.p. 290, SI-1001 Ljubljana, e-mail: avrezec@pms-lj.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst: Jurij Hanžel, Komisija za redkosti, DOPPS, Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana, e-mail: jurij.hanzel@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:

http://www.ptice.si/images/stories/slike_novice/2010/obrazec_si.doc

Črni labod (*Cygnus atratus*)

Tujerodni avstralski labod je bil pri nas vnovič opazovan 4. 12. 2013 pri Bukovici [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=71616>].
izvirni foto: Simon Kovačič

Labod grbec (*Cygnus olor*)

V zadnjem času so pričeli posamezni pari gnezditi tudi v Ljubljani, na primer na Koseškem bajerju ter ob Ljubljanici pri Vevčah, vendar je nove gnezdeče pare pričakovati tudi drugod [TOME, D., VREZEC, A. & BORDJAN, D. (2013): Ptice Ljubljane in okolice. – Mestna občina Ljubljana, Ljubljana].

foto: Ivo A. Božič

Mandarinka (*Aix galericulata*)
Pri Ribnici je bil 31. 12. 2013 opazovan samec z obročkom, kar kaže, da je šlo po vsej verjetnosti za ptico, pobeglo iz ujetništva [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=72758>].
izvirni foto: Alex Kotnik

Beloglavka (*Oxyura leucocephala*)
Nova vrsta za Slovenijo – samica je bila opazovana marca in aprila 2013 na Ormoškem jezeru [Komisija za redkosti, 2014 – vir podatka: Luka Božič].
izvirni foto: Domen Stanič

Beloglavi jastreb (*Gyps fulvus*)

Rentgenska preiskava ptičjih kadavrov, najdenih med letoma 2005 in 2014, je pokazala, da ilegalni lov tudi v Sloveniji ne prizanaša ogroženim in redkim vrstam, kakršne so veliki žagar, beloglavi jastreb in sokol selec [VREZEC, A. (2014): Delo 56 (36), 13. 2. 2014: 14].
foto: Vojko Havliček

Mali klinkač (*Clanga pomarina*)

Verjetno izginula slovenska gnezdilka – vrsta je na območju Krakovskega gozda najverjetneje zadnjič gnezdila leta 2008, po tem letu namreč na tem edinem slovenskem gnezdišču ni bila več opazovana [DENAC, K. *et al.* (2013): Monitoring populacij izbranih vrst ptic - popisi gnezdil 2012 in 2013. DOPPS-BirdLife Slovenia, Ljubljana].

foto: Ivan Esenko

Sokol selec (*Falco peregrinus*)
V začetku januarja 2014 smo bili na Ljubljani v Krajinskem parku Ljubljansko barje priča nezakonitemu lovu na sokola selca [JAKSETIČ, D. (2014): Delo 56 (9), 9.1.2014: 11].
foto: Tomaž Mihelič

Pritlikava tukalica (*Porzana pusilla*)
Nova vrsta za Slovenijo – dva samca sta bila opazovana junija 2013 na Cerknškem jezeru [Komisija za redkosti, 2014 – vir podatka: Slavko Polak, Irena Likar].
foto: Nikos Samaritakis

Liska (*Fulica atra*)

Čeprav 10 do 80 ptic redno prezimuje na skoraj vseh vodah v Ljubljani, ni znano, da bi liska kjerkoli v Ljubljani tudi gnezdila [TOME, D., VREZEC, A. & BORDJAN, D. (2013): Ptice Ljubljane in okolice. – Mestna občina Ljubljana, Ljubljana].
foto: Ivan Petrič

Žerjav (*Grus grus*)

Po jadranski selitveni poti se žerjavi jeseni med oktobrom in decembrom selijo po dveh poteh: prva večja se vleče prek bosanskega dinarskega krasa, druga manjša pa prek Slovenije in hrvaške Istre [ŠTUMBERGER, B. *et al.* (2013) v First International Workshop on Dinaric Karst Poljes as Wetlands of National and International Importance, Livno, 30 September - 02 October 2013. Abstract book: 21-22].

foto: Alen Ploj

Čoketa (*Gallinago media*)

Ta redki pobreznik je bil pri nas pet opazovan novembra 2007 v Sečoveljskih solinah [ŠKORNIK, I. (2012): Favnišični in ekološki pregled ptic Sečoveljskih solin. Soline, Portorož].
foto: Eva Vukelič

Zalivski galeb (*Chroicocephalus genei*)

Največ opazovan tega galeba beležimo z morskega obrežja, kjer se je nazadnje dlje časa zadrževal v Sečoveljskih solinah aprila 2005 [ŠKORNIK, I. (2012): Favnišični in ekološki pregled ptic Sečoveljskih solin. Soline, Portorož].
foto: Vesna Trup

Sredozemski galeb (*Ichthyaeetus audouinii*)

Nova vrsta za Slovenijo – osebek je bil opazovan junija 2013 na Ptujskem jezeru [Komisija za redkosti, 2014 – vir podatka: Tilen Basle, Luka Božič].
foto: Matej Gamser

Duplar (*Columba oenas*)

Na Dravskem polju je v zimi 2011/12 prezimovalo večje število duplarjev v jatah od 2 do 77 osebkov, kar je prvo potrjeno dejansko prezimovanje te vrste pri nas [BORDJAN, D. (2012): *Acrocephalus* 33 (152/153): 128-129].
foto: Ivo A. Božič

Veliki skovik (*Otus scops*)

Populacija vrste je na Gorickem zelo upadla z 230 parov v letu 1997 na 55 parov v letu 2013, domnevno zaradi intenzifikacije kmetijstva [DENAC, K. et al. (2013): Monitoring populacij izbranih vrst ptic - popisi gnezdk 2012 in 2013. DOPPS-BirdLife Slovenia, Ljubljana].
foto: Jani Vidmar

Kozača (*Strix uralensis*)

Panevropska genetska raziskava, v katero so bile vključene tudi kozače iz Slovenije, je pokazala na veliko genetsko podobnost med severnimi, npr. finskimi, in južnimi, npr. slovenskimi populacijami [HAUSKNECHT, R. et al. (2014): *J. Ornithol.* 155 (1): 121-134].
foto: Ivan Petrič

Belohrbti detel (*Dendrocopos leucotos*)

Pri popisu leta 2012 je bila vrsta ugotovljena v večjem številu v IBA Snežnik-Pivka z ocenjenimi 30-32 pari in IBA Kočevsko z ocenjenimi zgolj 7 pari, na obeh območjih južna podvrsta *ilifordi* [DENAC, K. et al. (2013): Monitoring populacij izbranih vrst ptic - popisi gnezdk 2012 in 2013. DOPPS-BirdLife Slovenia, Ljubljana].
foto: Damijan Denac

Črnočeli srakoper (*Lanius minor*)

Vrsta, ki je v Sloveniji tik pred izumrtjem; leta 2013 so na Šentjernejskem polju gnezdkili 2-3 pari, a od teh uspešno verjetno le eden, kar je posledica intenzifikacije kmetijstva na območju [DENAC, K. et al. (2013): Monitoring populacij izbranih vrst ptic - popisi gnezdk 2012 in 2013. DOPPS-BirdLife Slovenia, Ljubljana].
foto: Andrej Hudoklin

Črna vrana (*Corvus corone*)

Cona križanja med sivo in črno vrano v Sloveniji očitno sega vse do Ljubljane, kjer so črne vrane sicer redke, a se redno pojavljajo [TOME, D., VREZEC, A. & BORDJAN, D. (2013): Ptice Ljubljane in okolice. – Mestna občina Ljubljana, Ljubljana].
foto: Al Vrezec

Velika sinica (*Parus major*)

Čeprav ima nadmorska višina določen vpliv na gnezditveni uspeh, pa so lokalne razmere na območjih vendarle pomembnejše; tako so imele velike sinice med letoma 2010 in 2012 na višjih legah Krima slabši gnezditveni uspeh kot na Pohorju [BORDJAN, D. & TOME, D. (2013): *Acta biologica slovenica* 56 (1): 55-63].
foto: Ivan Petrič

Rubinasti slavec (*Calliope calliope*)

Nova vrsta za Slovenijo – samec je bil obročkan oktobra 2013 pri Ormožu [Komisija za redkosti, 2014 – vir podatka: Iztok Vreš, Dare Šere].
izvirni foto: Dare Šere

Repaljščica (*Saxicola rubetra*)

V zadnjih 20 letih se je populacija repaljščice v Sloveniji prepolovila, glavni razlog pa je najverjetneje prezgodnja košnja, saj so poleteli mladiči ranljivi še konec maja in v začetku junija, ko je na primer na Ljubljanskem barju večina travnikov že pokošenih [TOME, D. & DENAC, D. (2013): v Dudley, S. (ur.): 9th Conference of the European Ornithologists' Union, 27-31 August 2013, Norwich: 233].
foto: Alen Ploj

1

1: Podvodno okolje je manj znani del življenjskega prostora veslonožcev; na sliki je vranjek (*Phalacrocorax aristotelis*) med podvodnim ribolovom. foto: Tihomir Makovec

Ptice so daleč najbolj raziskana skupina živih bitij in raziskave v ornitologiji tako kot nekoč še danes odpirajo vrata do novega znanja. Lahka prepoznavnost, preproste metode preučevanja in ogromno nakopičeno znanje o pticah je osnova, s katero si lahko ljudje odpiramo nova obzorja. Če smo nekoč s pticami spoznavali evolucijo, fiziološke osnove vedenja živali, celične procese in podobno, se je ornitološka stroka danes s povsem novimi nazori ponovno lotila sistematike, s katero skušamo spoznati, kako so si ptice in drugi organizmi med seboj sorodni. Pa tu ne mislim le na nova spoznanja, da so edini danes preživeli dinozavri pravzaprav ptice in da so krokodili bolj sorodni pticam kot plazilcem oziroma še več, da so ptice pravzaprav del plazilcev, pač pa da so se korenite spremembe na osnovi novih molekularno-genetskih dognanj dogodile tudi v samem sistemu ptic.

Veslonožci Slovenije

// Al Vrezec

Ena najbolj temeljnih sistematskih premetank se je zgodila v redu veslonožcev. Še pred 10 leti smo kot veslonožce (Pelecaniformes) prepoznavali tropike, strmoglavce, kormorane, kačjevratnike, burnice in pelikane. Torej ptice z veslastimi nogami, zato smo jim naredili tudi lepo slovensko ime veslonožci. Danes je vse drugače, saj so temeljite raziskave razodele, da so se med veslonožci skrivali kar trije redovi. Tropiki (Phaethontiformes) so šli v svojo red, pelikani so se izkazali bolj sorodni čapljam, zato so jih sedaj skupaj uvrstili v red močvirnikov (Pelecaniformes), iz katerega so sicer izpadle štoriklje, ki sedaj tvorijo svoj red štorkelj (Ciconiiformes), preostanek veslonožih veslonožcev pa sedaj tvori red veslonožcev z novim latinskim imenom Suliformes.

Ne glede na sistematski križ kraž pa je veslonožcem ostalo skupno to, da gre za izključno ribojede ptice. Ta lastnost je predstavnike veslonožcev marsikdaj pripeljala navzkriž z ljudmi, ki so si taistih rib prav tako zaželeli. Zanimivo pa je, da je bil ta konflikt večji tam, kjer so ribe pomenile prostočasno zabavo, kot pa tam, kjer so bile ribe ključni prehranski vir prebivalstva. Razumljivo, ko pa ti po celodnevem »športnem« naprezanju, kupu zapravljenih takih ali drugačnih priložnosti, da o dragočnosti ribolovne opreme ne govorimo, pred nos priplava »nemarni ptič« s kapitalnim lipanom v kljunu. Obsodba je takojšnja brez pomisleka, dokaz jasen, da o izumiranju ribjih populacij zavoljo pernate golazni ni dvoma. Pri nas se ta zli sloves drži zlasti kormoranov (Phalacrocoracidae), ki so sicer daleč največja skupina veslonožcev, saj prednjačijo po številu vrst tako pri nas kot po svetu. Čeprav so kormoranom nekdanje pravili morski vrani, pa je zares morski le vranjek (*Phalacrocorax aristotelis*), po velikosti srednji od treh pri nas pojavljajočih se kormoranov. Kormoranom je skupno predvsem to, da se za ribami potaplja tudi več deset metrov globoko. Pri tem si omočijo peruti, ki si jih morajo pred letanjem še osušiti. Sicer so kormorani zelo družabne ptice, ki pogosto lovijo skupaj. Skupaj tudi gnezdi v kolonijah, kjer je lahko po več gnezd nedaleč drugo od drugega spletenih na istem drevesu ali skalni steni. Pri nas ni bilo zabeleženo gnezdenje nobene od kormoranjih vrst, tri vrste pa so redni poletni in zimski gostje na naših vodah. Kljub dokaj očitni velikostni razliki pa razlikovanje med vrstami na terenu povzroča nemalo težav. Kormoranje sorodstvo obsega še nekaj ribojedih družin znotraj reda veslonožcev. Kormoranom so podobni kačjevratniki (Anhingidae), ki se za ribami prav tako potaplja, rib pa ne grabijo, ampak jih kar nabadajo na kljun, ki je oster kot sulica. Kačjevratniki so pretežno subtropske in tropske vrste in se pri nas ne pojavljajo. Poleg kormoranov se pri nas vsaj občasno pojavljajo med veslonožci le še strmoglavci (Sulidae). Ti za ribami ne plavajo pod vodo kot kormorani in kačjevratniki, pač pa se potopijo le za kratek čas, ko se v strmoglavem letu z višine zaženejo v ribjo jato. Nasprotno pa se burnice (Fregatidae), zopet pretežno tropske in subtropske morske ptice, sploh ne potaplja, pač pa ribe zgolj pobirajo z vodne gladine, ali pa jih še raje ukradejo drugim pticam. Skupaj smo med veslonožci v Sloveniji doslej zabeležili štiri vrste, tri kormorane in enega strmoglavca.

Strmoglavec (*Morus bassanus*)

Edina v Evropi gnezdeča vrsta strmoglavca. Gnezdi ob Atlantiku v velikih kolonijah na previsnih obmorskih pečinah. Gre za značilno morskno ptico, ki se po gnezditvi pogosto razseli proti jugu. Jeseni in pozimi so strmoglavci pogosti v zahodnem Sredozemlju, v vzhodno Sredozemlje, tudi Jadran, pa jih zanese precej redkeje. Je dokaj velika morská ptica (85-97 cm), ki navadno v hitrem letu preletava morskó gladino, neredko pa nad morjem tudi zajadra. Hrani se predvsem z morskimi pelaškimi plavimi ribami, ki se združujejo v večje jate, denimo sledi, skuše, sardele in podobno. Odrasle ptice so bele, z značilnimi črnimi konci peruti in dolgim masivnim svetlim kljunom. Mlade ptice, ki se sicer v Sredozemlju pogosteje pojavljajo, so sive barve. Sivo mladostno perje z leti pregolijo v odraslo belo, zato je po obsegu sive oziroma temno pikaste obarvanosti trupa, peruti in repa mogoče določiti tudi starost ptice tja do četrtega leta.

Pojavljanje v Sloveniji: Izjemno redek gost, ki so ga zgolj dvakrat pri nas opazovali šele v zadnjem času. Čeprav gre za tipično morskó ptico, pa kakšen osebek zaide tudi na celinske vode.

Pritlikavi kormoran (*Microcarbo pygmeus*)

Najmanjši (45-55 cm) in najredkejši med našimi kormorani. Mlade ptice so rjavkasto obarvane, svatujoči odrasli pa dobijo v času parjenja na čokoladno rjavi glavi in po telesu značilna bela peresca, kot bi bili posuti z diamanti. Gnezdi zlasti po obalnih mokriščih vzhodnega Sredozemlja, največ v jugovzhodni Evropi. Ponekod, denimo na Skadarskem jezeru v Črni gori, je celo zelo številen in njegova populacija tod narašča. Sicer gre za vrsto, ogroženo v svetovnem merilu, ki pa se ji populacijsko stanje v zadnjem času izboljšuje. Ogroža ga predvsem izginjanje mokrišč, vznemirjanje, lov in uničevanje kolonij. Sicer se pritlikavi kormoran prehranjuje zgolj z manjšimi sladkovodnimi ribami, kot so rdečeperke, rdečeoke, pezdirki, zelenike, koreslji, nežice ipd.

Pojavljanje v Sloveniji: V Sloveniji se v manjšem številu dokaj redno pojavlja tako ob celinskih vodah kot ob morju v jesenskem in zimskem času. Ob reki Dravi, pa tudi ob Muri, je pozimi bolj ali manj reden gost.

Vranjek (*Phalacrocorax aristotelis*)

Srednje velik kormoran (68-78 cm), ki ga izdaja vitkejša postava, dolg tanek kljun in perje na predelu okoli oči, kar je pri večjem kormoranu golo. Mladi imajo bel trebuh in svetle peruti ter noge, odrasli pa so odeti v svetleče kovinsko zeleno perje, medtem ko v gnezditvenem obdobju dobijo na glavi ob kljunu še značilni čopek. Ptice s čopki pri nas težje opazimo, saj k nam priletijo šele po gnezditvenem obdobju, kljub temu pa zadržijo značilen greben na čelu, ki ga pri kormoranu ni. Sredozemska podvrsta *Ph. a. desmarestii* je maloštevilna in šteje zgolj 10.000 parov, največja populacija te podvrste pa gnezdi prav

2

3

2: Strmoglavec (*Morus bassanus*) – odrasel
foto: Gorazd Golob

3: Strmoglavec (*Morus bassanus*) – tretjeletno mladostno ptico izdajajo temne pege na perutih.
foto: Andy Hay (RSPB images)

4: Pritlikavi kormoran (*Microcarbo pygmeus*) – odrasel osebek v svatovskem perju z značilnimi belimi peresci, ki krasijo telo
foto: Dejan Bordjan

4

5: Pritlikavi kormoran (*Microcarbo pygmeus*) – mladostni ptici
foto: Miha Podlogar

5

6: Vranjek (*Phalacrocorax aristotelis*) – odrasel
foto: Dejan Bordjan

7: Vranjek (*Phalacrocorax aristotelis*) – mladostna ptica sredozemske podvrste *desmarestii* z značilnimi svetlimi perutmi in svetlimi nogami
foto: Tone Trebar (naturephoto-tone.com)

6

7

8

9

v Jadranu, zato gre za paradno morskó ptico tudi v slovenskem morju. Po podatkih o označenih pticah večina naših vranjekov izvira iz brionskih, kvarnerskih in kornatskih gnezditvenih kolonij. Prehranjuje se skoraj izključno z ribami, zlasti z majhnimi pridenenimi vrstami, kot so glavači, volkci in rdeči mečaki. V plitvinah sledi tudi jatam gavunov, le redko pa si privošči kakšnega raka ali glavonožca.

Pojavljanje v Sloveniji: Pri nas se vranjeki pojavljajo izključno na morju. Poleti se jih v Tržaškem zalivu zbere tudi do 6.000, kar je znaten del sredozemske populacije. Ravno zato je vrsta ključna pri opredeljevanju morskih IBA-jev in območij Natura 2000. Boje školjčičšč so idealno in varno mesto za počitek, zlasti pred Sečoveljskimi in Strunjanskimi solinami ter pri Debelem rtiču. V nasprotju z drugimi kormorani, ki se pojavljajo po rekah in jezerih, pa vranjekov na morju ljudje ne preganjajo, zato so dokaj zaupljivi. Poleti jih med lovom majhnih rib v plitvem obalnem morju ne motijo niti kopalci. Previdnost pri določanju naj ne bo odveč, saj so zlasti pozimi na morju pogosti tudi podobni kormorani. Kot kaže pa številčnost vranjekov na naši obali narašča.

Kormoran (*Phalacrocorax carbo*)

Kormoran je največji (77-94 cm) in najpogostejši med našimi kormorani. Je spreten lovec na ribe, zato med ribiči nima dobrega slovesa, saj je edini od naših vrst kormoranov, ki se loti tudi večjih in komercialno bolj zanimivih rib. To so zlasti različne vrste krapovcev, največ kleni, rdečeoče in podusti, med pogostejšim plenom pa so tudi ostrži, lipani in postrvi. V zadnjem času se evropska populacija kormoranov povečuje predvsem na račun povečane ponudbe hrane v celinskih vodah, kot posledica nepremišljenih umetnih vlaganj zlasti tujerodnih vrst rib v naravne vodotoke, ter razmaha sladkovodnega ribogojstva. Ko se približuje pomlad, dobijo odrasle ptice značilno belo zatilje in belo piko na stegnih, kar je značil-

nost podvrste *Ph. c. sinensis*. Ta se drži večinoma celinskih voda. Kormorani se pri nas redno pojavljajo tudi na morju in si neredko skupaj z vranjeki sušijo peruti na bojah školjčičšč. Morsko okolje je sicer značilno za drugo evropsko podvrsto kormorana *Ph. c. carbo*, ki je nekoliko večja, vendar njeno pojavljanje v Sloveniji še ni docela dognano, glede na pojavljanje v sosednjih državah pa ni izključeno. Terensko ločevanje med podvrstama je izredno težavno, najbolj zanesljivo pa se podvrsti ločita po obliki neporaščene kože na koncu ust, ki je pri podvrsti *Ph. c. carbo* prisekano oblikovana, pri *Ph. c. sinensis* pa ne. Kot družabne ptice se kormorani držijo skupaj tudi pozimi in najraje prenočujejo na tradicionalnih mestih, kjer se na enem drevesu zbere tudi po več deset ptic. Kormoranji iztrebki, polni sečne kisline, drevo povsem belo obarvajo in neredko takšno drevo celo odmre.

Pojavljanje v Sloveniji: Po zadnjih podatkih v Sloveniji prezimuje od 2.000-3.000 kormoranov. Čeprav v vseh sosednjih državah gnezdi, pri nas ni podatkov, da bi kormoran sploh kdaj gnezdil. Populacija v Evropi raste, k nam pa po podatkih najdenih obročkanih ptic prihajajo kormorani predvsem iz poljskih, danskih, nizozemskih in švedskih kolonij. Kormorane lahko opazujemo praktično ob vseh večjih vodah po Sloveniji, tudi ob morju. Navadno območje preletavajo v značilnih klinih, zvečer pa se ptice zberejo na skupinskih prenočiščih. ●

8: Kormoran (*Phalacrocorax carbo*) – odrasla ptica podvrste *sinensis* z značilno svetlo glavo in belo piko na stegnih
foto: Matej Vranič

9: Kormoran (*Phalacrocorax carbo*) – mladostni ptici s svetlim trebuhom
foto: Matej Vranič

Vabimo Vas v Prirodoslovni muzej Slovenije na ogled razstave **Sredozemski vranjek in varstvo slovenskega morja**, ki je na ogled od 15. februarja do 20. maja 2014. Razstava je nastala v sodelovanju med Prirodoslovnim muzejem Slovenije, Morsko biološko postajo (Nacionalni inštitut za biologijo) in DOPPS, ki je k razstavi prispeval tudi zadnje izsledke raziskav in naravovarstvenih dosežkov v okviru projekta SIMARINE-NATURA (LIFE10NAT/SI/141).

Pernati prebivalci Dominikanske republike

// Katja Logar in Aleš Verlič

Površina: 48.442 km²

Št. prebivalcev: 9.445.281 (2010)

Najvišji vrh: Pico Duarte (3098 m)

Najnižja točka: jezero Enriquillo (45 m pod gladino morja)

Podnebje: tropsko, povprečna letna temperatura 25 °C

Narodni parki: več kot četrtina države je zavarovana: imajo 19 naravnih parkov, 15 naravnih rezervatov ter več manjših varovanih območij

Št. vrst ptic: 290, od tega 29 endemičnih

Zanimive vrste ptic: hispaniola aratinga (*Aratinga chloroptera*), hispaniola amazonka (*Amazona ventralis*), rjavi pelikan (*Pelecanus occidentalis*), puranji jastreb (*Cathartes aura*), lepa burnica (*Fregata magnificens*), antilski krakač (*Quiscalus niger*), kanja vrste *Buteo ridgwayi*, kukavica vrste *Hyetornis ruficularis*, trogon vrste *Priotelus roseigaster*, tiranček vrste *Contopus hispaniolensis*

Zanimive živali: dve endemični vrsti kopenskih sesalcev: haitski ploskoril (*Solenodon paradoxurus*) in hutija vrste *Plagiodontia aedium*, karibski lamantin (*Trichechus manatus*), fraserjev delfin (*Lagenodelphis hosei*), kit grbavec (*Megaptera novaeangliae*), okrogloglavi delfin (*Grampus griseus*), pritlikavi gekon (*Sphaerodactylus ariasae*)

Podnapisi:

Zemljevid: Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

1: Ameriški šilonosi krokodil (*Crocodylus acutus*)

2: Mangrove

3: Antilski krakač (*Quiscalus niger*) ima v španščini lepo zveneče ime chinchilin.

4: Narodni park Los Haitises

5: Nosorogi legvan (*Cyclura cornuta*)

6: Nad mestom Puerto Plata se strmo dviguje hrib Pico Isabel de Torres, na katerega vozi edina gondola na Karibih.

foto: Lee Hoy (slika 8), vse ostalo Katja Logar in Aleš Verlič

Jezero Enriquillo človeka preseneti z gozdom kraljevih palm, ki s suhimi štrclji štrlijo iz vode. V deblih, ki jih obliva jezerska voda, tako da so zavarovana pred kopenskimi plenilci, gnezdijo žolne vrste *Melanerpes striatus* in karibske lastovke (*Progne dominicensis*). Na območju jezera, ki leži 45 metrov pod gladino morja, je bilo včasih morje. Zaradi tektonskih premikov se je pred milijonom let povezava z morjem prekinila in jezero je ostalo slano. Ker zadnja leta jezerska gladina narašča, je voda poplavlila mnoge kraljeve palme, ki pa so zaradi slanosti odmrle in sedaj oblikujejo nenavaden in zanimiv življenjski prostor.

7

Živalstvo slanega jezera

V jezeru Enriquillo (slika 7) živijo ameriški šilonosi krokodili (*Crocodylus acutus*), ki preživijo v slani vodi zaradi solne žleze, ki jim omogoča izločanje soli. Po obrežju se sprehajajo nosorogi legvani (*Cyclura cornuta*), ki se ljudi sploh ne bojijo. Jezero zagotavlja hrano mnogim vodnim pticam. Nisva se mogla načuditi kopici čapelj: tribarvni (*Egretta tricolor*), ameriški sivi (*Ardea herodias*), snežni (*Egretta thula*), ameriški zeleni (*Butorides virescens*) ter »našima« veliki beli čaplji (*Casmerodius albus*) in kvakaču (*Nycticorax nycticorax*).

Samana

Med oprezanjem za kiti grbavci na polotoku Samana sva opazovala rjave pelikane (*Pelecanus occidentalis*) med lovljenjem rib. Zaliv so preletavali puranji jastrebi (*Cathartes aura*), ki so iskali mrhovino. Obe vrsti si delita otočke narodnega parka Los Haitises z rjavimi strmoglavci (*Sula leucogaster*) in lepimi burnicami (*Fregata magnificens*), ki tukaj gnezdijo. Park je raj za živali predvsem zaradi težke dostopnosti - mangrove, strmi skalnati otočki in globoko morje, ki jih obdaja, ne omogočajo dostopa množicam turistov. V jamah z indijanskimi poslikavami danes sobivajo netopirji in jamske lastovke (*Petrochelidon fulva*; slika 8). V morskih plitvinah stikajo za ribami in rakci modre čaplje (*Egretta caerulea*).

Raj na Zemlji - otok Saona

Otoku Saona lahko brez pretiravanja rečemo raj na Zemlji zaradi belih peščenih plaž, turkiznega toplega morja in palm (slika 9). Otok je naravni rezervat in del narodnega parka Este, zato je ohranil svojo prvinskost. Po neskončnih peščenih plažah tekajo in iščejo hrano kamenjarji (*Arenaria interpres*) in peščenci (*Calidris alba*). Obe vrsti pred človekom bežita, sijoče črni antilski krakač (*Quiscalus niger*) pa kar sam pride k turistom in prosi za priboljšek. ●

8

9

Kako kaže pticam v slovenski kulturni krajini

// Jernej Figelj

1: Upad številčnosti rjavega srakoperja (*Lanius collurio*) je povezan tako z izginjanjem grmičevja in mejic, kjer si spleta gnezdo in preži za plenom, kot tudi z izginjanjem ekstenzivnih travnikov, kjer si najpogosteje najde hrano.

foto: Tone Trebar (www.naturephoto-tone.com)

2: V intenzivni krajini ptice ne najdejo primernih mest za gnezdenje in tudi ne dovolj hrane za uspešno razmnoževanje. Dokazano je, da v takšnem okolju upadajo tako populacije ptic kot tudi celotna biotska pestrost.

foto: Primož Kmecl

Raziskav o tem, zakaj številčnost ptic v kmetijski krajini upada, je kar nekaj in kažejo na to, da sta glavna dejavnika intenzifikacija kmetijstva in slabšanje razmer na gnezdiščih. Kmetijske prakse se v zadnjih desetletjih spreminjajo s takšno hitrostjo, da jim ptice ne morejo slediti in se uspešno prilagajati spremembam v okolju. Prizadete so na več načinov: neposredno uničenje gnezd in ptic s kmetijskimi stroji, posredno zastrupljanje zaradi uporabe fitofarmaceutskih sredstev, izguba življenjskega prostora zaradi izsuševanja, namakanja, združevanja zemljišč in zmanjšanja števila kultur, zmanjševanje razpoložljivosti in količine hrane, izginjanje mejic, dreves, grmovja in podobnih kulturno krajinskih elementov, s katerimi izginjajo tudi mesta za gnezdenje, preže za lov in hrana.

Podatki kažejo, da so v Sloveniji posebej na udaru travniške vrste ptic, kot so repaljščica (*Saxicola rubetra*), poljski škranec (*Alauda arvensis*) in veliki strnad (*Emberiza calandra*). Do tega je pripeljal izginjanje travnikov in mozaične odprte kulturne krajine, posebej v nižinah, kjer so bile te vrste nekoč najštevilčnejše. Pri tem ima zaraščanje še najmanjši vpliv, saj le to večinoma poteka na strmih terenih. Veliko travnikov so »požrle« njive ali pozidave. Preostali travniki so postali temnozeleni puščave brez živih bitij. Pričeli so jih gnojiti z mineralnimi gnojili, ali pa so jih utopili v gnojivki, jih preorali in posejali s komercialnimi travno-detelnimi mešanici. Zaradi povečanega vnosa hranil je trava pričela rasti hitreje, kar omogoča košnjo tudi petkrat v letu. Prepogosta strojna obdelava onemogoča talnim gnezdkam mirno in uspešno gnezdenje. Tudi če košnjo preživijo, imajo kasneje veliko slabše možnosti, da se izogonejo plenil-

cem. Ko ob tem le ne bi izginjali tudi drevoredi, mejice in podobni elementi kulturne krajine ter z njimi ptice, ki so se jih tako navadile, da brez njih ne morejo preživeti! Denimo rjavi srakoper (*Lanius collurio*) si gnezdo splete v skoraj izključno trnatem grmovju v odprti kulturni krajini. Z njega tudi preži na svoj plen in če mu vzamemo grmovje, mu vzamemo tudi vse možnosti za uspešno gnezdenje. Z drevesi in grmovjem pa iz kulturne krajine izginjajo tudi gozdne vrste ptic, ki živijo v »gozdnatih« delih kulturne krajine: stržek (*Troglodytes troglodytes*), vrbji kovaček (*Phylloscopus collybita*), dolgorepka (*Aegithalos caudatus*) in druge. Kako zelo se je spremenila naša kulturna krajina, pričajo vrste, ki so še pred nekaj desetletji gnezdile v velikem številu in na različnih koncih Slovenije. Zlatovranka (*Coracias garrulus*) je nazadnje gnezdila leta 2005, zadnje južne postovke (*Falco naumanni*) v začetku devetdesetih let 20. stoletja. Nekoč redni gnezdilec slovenske Istre, črnoglavi strnad (*Emberiza melanocephala*), je v zadnjih dvajsetih letih gnezdil samo enkrat, tudi njegov »brat« vrtni strnad (*Emberiza hortulana*), ki je nekoč poseljeval pašnike in senožeti po večini kraških delov zahodne Slovenije ter tudi kulturno krajino v severovzhodni Sloveniji, je sedaj na pragu izginotja, še manj je črnočelih srakoperjev (*Lanius minor*). Nekaterim vrstam se je uspelo prilagoditi in njihove populacije celo naraščajo. V Sloveniji sta takšni kmečka lastovka (*Hirundo rustica*) in rumena pastirica (*Motacilla flava*). Zakaj se populacija kmečke lastovke povečuje, ne vemo natančno, najverjetneje pa je to posledica razmaha živinoreje v zadnjih letih v Sloveniji. Rumeni pastirici pa se je uspelo prilagoditi intenzivnim njivam in pašnikom, saj so jo v takšni krajini beležili že v času nastajanja prvega Ornitološkega atlasa gnezdk Slovenije

3

4

in jo na takih območjih popisujemo še danes. Ali se jima bo v prihodnosti pridružila še kakšna druga vrsta, pa bodo pokazali popisi v prihodnjih letih.

Indeks splošno razširjenih ptic kmetijske krajine

V 27 evropskih državah spremljajo indeks splošno razširjenih ptic kmetijske krajine že od leta 1980. Ugotovili so, da se je populacija teh ptic do leta 2011 zmanjšala za 53 %, kar pomeni, da se je več kot prepolovila. V izračun je vključenih 39 pogostih in splošno razširjenih vrst ptic, ki so specializirane za življenje v kmetijski krajini in brez nje ne morejo preživeti. V Sloveniji smo prve korake k spremljanju splošno razširjenih ptic kmetijske krajine naredili leta 2006, ko smo pripravili metodologijo za izračun indeksa splošno razširjenih ptic kmetijske krajine (FBI - Farmland Bird Index). V letu 2007 smo opravili prve popise, danes pa imamo v slovenskem indeksu splošno razširjenih ptic kmetijske krajine že za sedem sezon podatkov. V slovenski indeks ptic kmetijske krajine (SIPKK ali slovenski FBI) je vključenih 29 vrst ptic, značilnih za slovensko kmetijsko krajino.

Kaj nam povedo doslej zbrani podatki

Neposredne primerjave slovenskih in evropskih trendov ptic kmetijske krajine so v večini nevhvaležne, saj populacije ptic kmetijske krajine v Evropi spremljajo dlje kot v Sloveniji. Natančno vrednotenje trendov pred letom 2007 je zaradi premalo kvalitetnih podatkov za večino ptic slovenske kmetijske krajine nemogoče. Za zanesljivo oceno kratkoročnih trendov naj bi zadostovalo vsaj 8-10 let podatkov. Ne glede na to podatki iz leta v leto bolj zanesljivo kažejo, da je stanje v kmetijstvu zelo zaskrbljujoče. Od 29 vrst ptic, ki so vključene v indeks, kar trinajstim populacija upada, 13 jih ima negotov trend in le dvema vrstama narašča. Za obdobje med letoma 2008 in 2013 je SIPKK znašal 78,4 %, kar pomeni, da se je v tem času številčnost ptic kmetijske krajine zmanjšala za dobro petino. Ne glede na krajši časovni niz je videti, da tudi pticam slovenske kmetijske krajine ne gre dobro.

Upad številčnosti populacij ptic kmetijske krajine je zaskrbljujoč, saj kaže na upad biotske pestrosti kmetijske krajine na vseh ravneh in s tem slabšanje kvalitete kulturne krajine. V kulturni krajini živimo tudi ljudje in skoraj izključno iz kulturne krajine pridobivamo tudi hrano in vodo. Nekaako smo tudi ljudje enako specializirani za življenje v kulturni krajini kot vrste ptic, ki so vključene v SIPKK. Če ne bomo začeli modro ravnati z zemljo, bomo kmalu tudi na lastni koži doživeli usodo ptic.

Popisovalci

Spremljanje populacij ptic slovenske kmetijske krajine bi bilo nemogoče brez pomoči popisovalcev, ki popisujejo ptice v svojem prostem času in na svoje stroške. Med letoma 2007 in 2013 so popisovali: Aleksander Kozina, Aleš Tomažič, Aljaž Rijavec, Andrej Figelj, Andrej Hudoklin, Barbara Vidmar, Bja Rakar, Borut Rubinić, Dare Fekonja, Dejan Bordjan, Dominik Bombek, Erik Šinigoj, Eva Vukelič, Franc Bračko, Igor Brajnik, Ivan Kljun, Jernej Figelj, Luka Božič, Mateja Deržič, Matej Gamser, Matjaž Premzl, Monika Podgorelec, Peter Krečič, Peter Trontelj, Primož Kmecl, Robi Gjergjek, Rudi Tekavčič, Slavko Polak, Tilen Basle, Tomaž Berce, Tomaž Jančar, Tomaž Mihelič, Tomaž Remžgar, Tomaž Velikonja, Tomi Trilar, Urša Koce, Vojko Havliček, Željko Šalamun. ●

3: Negojeni travniki, ohranjeni visokodebelni sadovnjak, mejice in grmovja, mozaičnost krajine – vse to so znaki ekstenzivnega kmetovanja, kjer je biotska raznovrstnost še dokaj ohranjena. Takšnih prizorov je na slovenskem podeželju iz leta v leto manj.
foto: Primož Kmecl

4: Rumeni pastirici (*Motacilla flava*) se je uspelo prilagoditi spremembam v slovenski kmetijski krajini in njihove populacije celo naraščajo.
foto: Tone Trebar (www.naturephoto-tone.com)

Indeks splošno razširjenih ptic kmetijske krajine (FBI) izračunajo v PECBMS (Pan European Common Bird Monitoring Scheme oziroma vseevropski shemi monitoringa splošno razširjenih vrst ptic). Shema tako združuje že obstoječe sheme monitoringov iz posameznih držav in iz njih izračunava nacionalne in nadnacionalne vrstne indekse ter tudi sestavljene indekse (indekse skupin vrst, ki jim je skupna določena značilnost, npr. FBI). Njegov trend je odsev splošnega trenda biotske raznovrstnosti in ohranjenosti narave v kmetijski krajini za Evropsko unijo in vpliva tudi na oblikovanje skupne kmetijske politike (CAP). Ptice, ki so vključene v izračun FBI, morajo biti specializirane za življenje v kmetijski krajini in dovolj številčne ter razširjene. Vrste, katerih populacije iz leta v leto zelo nihajo, niso primerne za vključitev v indeks, ker sprememba v številčnosti populacije najverjetneje niso odsev sprememb načinov upravljanja s kmetijskimi zemljišči.

5

5: Kako zelo se je spremenila naša kulturna krajina, priča tudi črnoglavi strnad (*Emberiza melanocephala*), ki je pri nas v zadnjih dvajsetih letih gnezdil samo enkrat.
foto: Erik Šinigoj

Tabela 1: Spremembe številčnosti populacij indikatorskih vrst ptic kmetijske krajine v Sloveniji v obdobju med letoma 2008 in 2013

Vrsta ptice		Število parov v letu 2008	Število parov v letu 2013	Indeks SIPKK v letu 2013	Sprememba številčnosti populacije	
močvirska trstnica	<i>Acrocephalus palustris</i>	190	133	70,3	Strm upad	↓↓
poljski škrjanec	<i>Alauda arvensis</i>	334	216	64,7	Strm upad	↓↓
drevesna cipa	<i>Anthus trivialis</i>	119	95	80,1	Zmeren upad	↓
repnik	<i>Carduelis cannabina</i>	106	44	41,8	Strm upad	↓↓
lišček	<i>Carduelis carduelis</i>	199	145	72,6	Zmeren upad	↓
duplar	<i>Columba oenas</i>	30	32	104,9	Negotov	?
grivar	<i>Columba palumbus</i>	184	228	124,0	Negotov	?
veliki strnad	<i>Emberiza calandra</i>	120	61	50,8	Zmeren upad	↓
plotni strnad	<i>Emberiza cirius</i>	94	70	74,0	Negotov	?
rumeni strnad	<i>Emberiza citrinella</i>	327	237	72,5	Zmeren upad	↓
postovka	<i>Falco tinnunculus</i>	100	123	123,1	Negotov	?
čopasti škrjanec	<i>Galerida cristata</i>	62	58	93,1	Negotov	?
kmečka lastovka	<i>Hirundo rustica</i>	563	692	122,9	Zmeren porast	↑
vijeglavka	<i>Jynx torquilla</i>	109	90	82,4	Negotov	?
rjavi srakoper	<i>Lanius collurio</i>	251	186	74,3	Zmeren upad	↓
hribski škrjanec	<i>Lullula arborea</i>	107	76	70,9	Zmeren upad	↓
slavec	<i>Luscinia megarhynchos</i>	182	193	106,0	Negotov	?
rumena pastirica	<i>Motacilla flava</i>	34	55	160,3	Zmeren porast	↑
poljski vrabec	<i>Passer montanus</i>	742	621	83,7	Negotov	?
pogorelček	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	30	43	143,3	Negotov	?
zelena žolna	<i>Picus viridis</i>	68	60	88,5	Negotov	?
repaljščica	<i>Saxicola rubetra</i>	86	60	69,5	Zmeren upad	↓
prosnik	<i>Saxicola torquatus</i>	194	100	51,5	Strm upad	↓↓
grilček	<i>Serinus serinus</i>	324	221	68,4	Zmeren upad	↓
divja grlica	<i>Streptopelia turtur</i>	61	28	46,0	Strm upad	↓↓
škorec	<i>Sturnus vulgaris</i>	1325	1013	76,4	Negotov	?
rjava penica	<i>Sylvia communis</i>	152	109	71,4	Zmeren upad	↓
smrdokavra	<i>Upupa epops</i>	40	19	46,5	Negotov	?
priba	<i>Vanellus vanellus</i>	77	53	68,9	Negotov	?

ORNITOFON

Kaj storiti ob najdbi obročkane ptice

// Dare Fekonja, Al Vrežec

Čeprav z opazovanjem ptic zberemo veliko zelo dragocenih podatkov, pa se pri opazovanju s ptico navadno srečamo le bežno. Pri tem niti ne vemo, od kod je prišla, kje živi in kam je odšla. O vsem tem večinoma le sklepamo, pri čemer se bolj ali manj zmotimo. Populacijo ptic sestavljajo osebkji in šele zgodba vsakega izmed njih nam lahko da celotno sliko, kaj se s populacijo in vrsto dogaja. Da bi lahko spremljali zgodbe in usode posameznih ptic, pa so že pred 100 leti začeli na ptice natikati obročke, po katerih lahko z zanesljivostjo spoznamo, za katero ptico gre, od kod je prišla in morda celo kam gre. Tako ne bi nikoli izvedeli, da se lahko poleteli mladič kozače (*Strix uralensis*) z rodne Jelovice spreleti tudi tja daleč na drugi konec države, do Brežic, da se med številnimi labodi grbci (*Cygnus olor*) na naših rekah skrivajo tudi starostniki s prek 20-timi križi, da se pozimi na slovenskih ravninah znajdejo tudi postovke (*Falco tinnunculus*), ki so priletele k nam s prek 2000 kilometrov oddaljene Finske, in niti ne da lahko velika sinica (*Parus major*), izvaljena v Sloveniji, odtava celo tja daleč na sever v Rusijo. To je le nekaj presunljivih zgodb, ki nam jih ptice lahko povedo šele takrat, ko so označene.

Po našem nebu leta velikansko število ptic. Označena ptica se tako izgubi v množici in od veliko srečnih ali nesrečnih naključij je odvisno, ali se bo z njo še kdo kdaj kje srečal. Vsaj tako, da bo prebral obroček na nogi in da bo informacija prišla do ustreznega obročkovaškega centra, ki bo najdbo dešifriral ter jo umestil v mozaik zgodbe o ptici. Vsaka najdba obročkane ptice, bodisi žive bodisi mrtve, je zato dragocena in lahko pridoda mozaiku našega znanja ravno tisti ključni kamenček, ki nam je še manjkal.

Načini označevanja ptic so različni, predvsem odvisni od potreb, raziskav in tudi finančne podkrepjenosti obročkovaških centrov. Ne pozabimo, da smo s pticami tesno prepleteni z ostalim delom Evrope, če ne celo sveta. Oznake na obročkih so tudi zelo različne, predvsem pa morajo omogočati, da lahko iz zapisa na obročku natančno ugotovimo, katera je opazovana ptica, zato moramo biti pri branju obročka kar se da pazljivi. Če imamo opraviti z živo ptico, je popravljati napako, ko je ta že odletela, nemogoče. Za skladje zapisov na obročkih, ki onemogoča mešanje, da bi kdo utegnil nemško taščico prekrstiti v madžarsko, v Evropi skrbi združenje obročkovaških centrov EURING, katerega član je tudi Slovenski center za obročkanje ptičev, ki deluje v okviru Prirodoslovnega muzeja Slovenije.

Kakšne vrste obročkov uporabljamo:

- **Kovinski obročki** nosijo zapis države, mesta in kode (primer: SLOVENIJA - LJUBLJANA - AZ32475).
- **Barvni nožni in vratni obročki s kodo** imajo črkovne, številčne in črkovno-številčne kode. Barve obročkov so različne, a pomembne! Kode so napisane z belo ali črno barvo, kar je odvisno od barve obročka.
- **Barvni obročki brez kode** so pritrjeni na različnih mestih noge (nad in pod peto) ter v različnih kombinacijah.

1

2

- **Perutne oznake** imajo lastnosti barvnih obročkov z ali brez kode in so pritrjene na ptičjo perut. Vedno je ob barvnih označbah na ptici tudi klasičen kovinski obroček.

Če opazite označeno ptico, si natančno zapišite:

- vrsto ptice, ki je nosila obroček ali oznako,
- datum in kraj najdbe (ime kraja ali koordinate, nato večji kraj v bližini),
- podatke o obročku (geografsko koordinato lahko odčitamo na Atlasu Okolja - <http://gis.arso.gov.si/atlasokolja>):
 1. Pri barvnih obročkih s kodo si zapišite barvo obročka in številko,
 2. pri barvnih obročkih brez kode si zapišite barvne kombinacije, na kateri nogi so in njihov vrstni red (primer: leva noga – pod peto: zgoraj bel, spodaj kovinski obroček, desna noga – pod peto: zgoraj rumen, spodaj rdeč obroček),
 3. pri perutnih oznakah si poleg številke zapišite tudi, na kateri peruti je oznaka (lahko sta dve različni oznaki),
- ime najditelja.

Primer zapisa najdbe:

barvni obroček na desni nogi št. PE45 – rumen
Labod grbec - 25. 1. 2014 – Zbiljsko jezero, Medvode – Lat. 46°9'24", Lon. 14°25'5" – Dare Fekonja

Če je mogoče, ptico in obročke fotografirajte.

Podatke pošljite na elektronski (dfekonja@pms-lj.si) ali poštni naslov (Dare Fekonja, Slovenski center za obročkanje ptičev, Prirodoslovni muzej Slovenije, Prešernova 20, 1000 Ljubljana). ●

1: Kombinacija barvnih in kovinskega obročka na nogah velikega srakoperja (*Lanius excubitor*)

2: Barvni obroček na nogi laboda grbca (*Cygnus olor*)

foto: obe
Dare Fekonja

1

2

Bober daje upanje, da so z njim mogoče sonaravne vode tudi v našem času

// Boris Kryštufek

1: Bober (*Castor fiber*) se je v Sloveniji spet pojavil leta 1998, in sicer v pritoku Krke nedaleč od Otočca. foto: Miha Krofel

2: Drevesa podira pozimi, ko nima na voljo druge hrane. Deblo ogloda z vseh strani v obliki pečene ure. Lubje s tankih vej poje, preostalo pa razkosa in porabi pri gradnji bobrišča. foto: Miha Krofel

Bober (*Castor fiber*) ni samo ena mnogih živalskih vrst. Bober je resničen posebnost. Pravijo, da njegove največje zaježitve lahko vidimo s prostim očesom celo takrat, ko smo se že tako oddaljili od Zemlje, da smo se otrsli sile njene težnosti. Skratka, če boste kdaj lebdeli v breztežnostnem prostoru, ne pozabite pogledati v smeri Kanade in Aljaske: morda boste videli kak gigantski bobrov jez; za najdaljšega pravijo, da je bil dolg 850 metrov. Nobena druga žival, razen nas, ne zmore spremeniti okolja na tako daleč opazen način. To, kar so med žuželkami mravlje, so bobri med sesalci. Ves čas nekaj počnejo, kopljejo, glodajo, prekladajo, nakladajo. Skratka, gradijo. Bral sem o ne preveč simpatičnem poskusu, v katerem so bobre zaprli v betonske bazene in opazovali spremembe v njihovem vedenju. V praznem prostoru so uboge živali kmalu pričele delati gibe, povezane z vsemi naštetimi dejavnostmi. Prenašale so veje, ki jih sploh ni bilo, jih skladale na samo njim vidne kupe, brez konca kopale kanale itd. Ljudje takšno početje seveda razložimo z omejeno inteligenco, ki ne dopušča kaj več kot stereotipno vedenje. Morda vse skupaj celo drži, vendar so bobri za takšno banalno poenostavitev preprosto preveč simpatični.

Sredi 19. stoletja bobrova prihodnost ni bila videti rožnata

Prvotno so bobri naseljevali gozdnata območja Evrazije do brezdrevesne tundre na severu, Evfrata in Mongolije na jugu in Jeniseja na vzhodu. Kot je seveda splošno znano, se je v nekaj tisočletjih pretiranega lova njihovo

število skrčilo na komaj kaj več kot tisoč osebkov, ki so pred stoletjem živeli v osmih izoliranih populacijah, raztresenih med francosko Rhono in sibirskim Jenisejem. Njihova prihodnost ni bila ravno svetla. Dober zglede so dali Norvežani, ki so bobra zavarovali že leta 1845, v dvajsetih letih prejšnjega stoletja pa so ga začeli razseljevati, najprej po Norveški, nato pa po vsej Skandinaviji. V naslednjem desetletju so jim sledile druge države in manija preseljevanja bobrov po Evropi se še vedno ni povsem umirila, in to kljub temu, da obstoj vrste ni več niti malo v nevarnosti. Pred kakim desetletjem je živelo v Evraziji približno pol milijona bobrov, velika večina zahodno od Volge. Evropa je danes z bobri dobesedno preplavljena.

Leta 1998 je bober prišel tudi v Slovenijo

Leta 1992 je Matjaž Jež z mariborskega Zavoda za varstvo narave sprožil dejavnosti za ponovno naselitev bobrov v Slovenijo. Zadnji bobri so se na našem ozemlju ohranili prav ob Dravi, morda vse do sredine 18. stoletja. Pobuda je bila smiselna še zaradi nečesa. Čeprav so bobri v tistem času že naseljevali Avstrijo in Madžarsko, pa razvejenost porečij ni dajala velikih upov za spontano poselitev Slovenije. Ježevo zamisel so podprli regionalni zavodi, propadla pa je na višjih ravneh. Dogodki so šli potem svojo pot, ki je tedaj še ni mogel nihče predvideti. Leta 1996 so Hrvati v pritoku Save in Drave izpustili 85 bavarskih bobrov. Narava porečij tokrat bobrom ni preprečevala širjenja proti Sloveniji in avgusta 1998 so prve

3

opazili v Radulji, levem pritoku Krke nedaleč od Otočca. Omeniti velja, da je Andrej Hudoklin z novomeškega Zavoda za varstvo narave že leta 1992 predvidel Raduljo kot najprimernejši kraj na Dolenjskem za ponovno naselitev bobra.

Bobri so k nam prišli v zanje ugodnem času. Slovenija se je intenzivno približevala Evropski skupnosti in pričakovanja od »dokončne uresničitve sanj« so bila visoka. V tem velikem finalu je bil bober več kot samo kmet na šahovnici. Kot vrsti Habitatne direktive mu je bila država namreč dolžna zagotoviti mesto v omrežju Natura 2000, kar je tudi naredila. Leta 2004 je dobil dve posebni varstveni območji, prvo ob Radulji in drugo ob Dobljčici v Beli krajini, kjer se je pojavil leta 2002. Po tem so sanje izpuhtele in navdušenje se je poleglo. Bober pa se je širil naprej. Pet let po sprejetju Habitatne direktive je bil že dokaj razširjen v Muri in Krki, pojavljal pa se je tudi na Dobljčici, v Sotli in Dravi. Save in Kolpe se je vse do lanskega leta izogibal. Ne glede na to, da je država ostala le pri dveh območjih Natura, je stanje bobra pri nas ugodno. Z izjemo varnosti pred neurejenim lovom bober namreč sploh ne potrebuje kakšne posebne pozornosti državnega resorja. Ta potreben minimum pa mu zagotavlja evropska zakonodaja, ki je za Slovenijo obvezujoča. Vendar, če je žival pridna kot mravljica in spreminja okolje v takšnih razmerjih, da so posledice vidne celo iz veselja, potem ima le malo možnosti, da se izogne trku s človekovimi interesi.

Bober ustvarja znosna življenjska okolja in povečuje raznovrstnost življenja

Kot vsaka žival tudi bober potrebuje za preživetje ustrezen prostor in hrano. Brez vode ne more preživeti, zato mu mora biti na voljo prek celega leta. Bober po vodi potuje, se vanjo zateka ob nevarnosti, v njej pozimi skladišči hrano in se poleti ohlaja. Od brežine se le redko oddalji več kot 10 metrov. Optimalno okolje je

stoječa ali počasi tekoča voda z globino dveh do štirih metrov, široka 10 do 100 metrov, z glineno ali ilovnato podlago in visoko brežino (za kopanje brloga), obrasla z mladimi vrbami in topoli. Poleti se bober hrani z zeleno maso, pozimi pa se mora zadovoljiti z lubjem. Da pride do nežnega lubja na vejah, podira drevesa. Veje in tanjša debela razkosa in kot zimske zaloge znosi v svoje vodno domovanje. To gradivo tudi uporablja, skupaj z blatom in kamenjem, za zavarovanje strehe nad svojim brlogom in za graditev jezov. Bober je namreč zelo občutljiv na nihanje vodne gladine. Stalna gladina mu je tako zelo pomembna, da si jo zagotovi z graditvijo jezov. Cela družina, ponekod pa tudi več skupaj, noč za nočjo znaša krepelca, jih obtežuje s kamenjem in utrjuje z blatom, vse po nekem čudnem, nam povsem nerazumljivem načrtu, za katerega pa smo videli, da je neizbrisno zapečaten v njihovih možganih. Ko je jez zgrajen in se za njim razlije voda, se razgalita obe plati bobrove dejavnosti, vloga ključne vrste in potencial konfliktni živali, dobro in zlo. To, kar človek izgubi zaradi dviga gladine, podiranja dreves, kopanja brlogov v nasipe in posledično erozije in pogrezanjem zemljišč, se Naravi vrne v najdebelejšem denarju. Za raznovrstnost življenja je bober popolno nasprotje s tehnološko miselnostjo prežetega človeka. Če človek v imenu boljšega jutri pretvarja meandre v sterilne kanale, bober v teh kanalih ponovno ustvarja znosna življenjska okolja. Za bobrovim jezom, kjer se voda razlije, združba stoječe vode zamenja bitja tekočih voda, kar sproži verižno reakcijo povečevanja raznovrstnosti življenja. Ko bobri izčrpajo prehransko osnovo, se odselijo, njihovo jezerce pa se počasi zamočvirni, nato pa pretvori v mozaičen življenjski prostor, znan kot bobrova livada. Nekje drugje pa že gradijo nove jezove in začnejo celoten sukcesijski proces s samega začetka. Za to pri bobru tudi gre: za utvaro ali pa morda upanje, da so z njim mogoče sonaravne vode tudi v našem času. Ne pozabimo: bober ni le ena mnogih živali. Bober je nekaj zares posebnega. ●

3: Stalen nivo vode je ena temeljnih bobrovih potreb. Zagotovi si ga z graditvijo jezov, ki imajo velik vpliv na življenje v vodi in ob njej. Bober s svojo dejavnostjo ustvarja nova življenjska okolja in povečuje biotsko raznovrstnost. foto: Jani Vidmar

1

2

Belorepec

// Dejan Bordjan

Race so se razbežale, ko je z višine priletela temna senca in se z iztegnjenimi nogami spustila do vodne gladine, zgrabila ribo in z njo odletela proti hribom. Vznemirljiv dogodek na Cerkniškem jezeru, ki sem mu bil prvič priča konec marca 2007 – uspešen lov belorepca (*Haliaeetus albicilla*). To veličastno ujedo sem opazoval pri nas več kot stokrat, a to je bilo vse do danes moje edino opazovanje uspešnega lova največjega evropskega orla. Šele kasneje sem v strokovni literaturi prebral, da je belorepec dejaven v povprečju samo dobre pol ure na dan.

Pripadniki rodu jezercev (*Haliaeetus*) so v nasprotju z mnogimi drugimi vrstami plenilcev zelo učinkoviti lovci. Njihov lov je skoraj v vsakem poskusu uspešen, zato pa si zlahka privoščijo celodnevni počitek.

Upad in vrnitev

Belorepec naseljuje širok pas Evrazije med Tihim oceanom in Grenlandijo in je najbolj razširjen jezerec. Kljub očitni uspešnosti, zaradi katere je preživel na tako velikem območju razširjenosti, pa ni bil kos stiku z modernim človekom. V 19. in v prvi polovici 20. stoletja je iz zahodne Evrope izginil. Hkrati se je število gnezdečih parov močno znižalo tudi v preostalih delih Evrope in tako jih je v srednji Evropi ostala le peščica. Glavni razlog za upad populacije je bil lov, zastrupljanje ter uničevanje mokrišč. Po prepovedi lova in ob povečanju naravovarstvene zavesti se je v drugi polovici 20. stoletja število belorepcev pričelo povečevati in postopoma so naselili in še vedno naseljujejo pred stoletji zapuščena območja.

Uspeh gre skozi želodec

Belorepcu se je uspelo »otresti« statusa potencialne ogroženosti, ki ga je imel še pred slabimi desetimi leti, za kar se lahko vsaj deloma zahvali svoji zelo raznovrstni prehrani. Ob jezerih v notranjosti celine najpogosteje lovi ribe in vodne ptice do velikosti laboda grbca (*Cygnus olor*), največkrat mlakarice (*Anas platyrhynchos*) in liske (*Fulica atra*). Zadovolji se tudi z dvoživkami, školjkami in plazilci. Na območjih, kjer je vodnih ptic manj, le-te nadomesti z lovom poljskih zajcev (*Lepus europaeus*) po odprtih površinah. Pogosto mu je dovolj tudi mrhovina. Na zadrževalniku Medvedce sem ga večkrat opazoval med hranjenjem z mrtvimi ribami, plen pa rad izmakne tudi drugim pticam. Tako se je pripetilo, da je ribji orel (*Pandion haliaetus*) ujel večjo ribo in se z njo počasi dvigoval. Nenadoma pa je let močno pospešil in videl sem, da je bil temu razlog belorepec, ki mu je sledil s hitrimi zamahi. Med dvigova-

3

njem v zrak je bil hitrejši belorepec, med ravnim letom pa ribji orel. Prvikrat, ko sem opazoval tak napad, je ribji orel svoj plen spustil, drugikrat je odnehal belorepec. Moje tretje opazovanje kraje je bilo še najbolj presenetljivo. Opazil sem belorepca med hitrim letom, ki je značilen za pregon. Mlakarice so se pred njim panično dvigovale z vode. Kljub številčnemu plenu se belorepec ni odločil za race, pač pa za kormorana (*Phalacrocorax carbo*). Ta je sicer poskušal s hitrimi zamahi pobegniti nevarnosti, vendar je imel perje še nekoliko mokro in belorepec ga je hitro dohitel. Takoj sem pomislil na kormoranov konec. Belorepec ga je zgrabil in ga v zraku z vso močjo zavrtel. Kormoran je imel v kljunu ribo. Belorepec je kormorana za kratek čas spustil in se usmeril proti njegovi glavi. To pa je bil primeren trenutek, da se je kormoran izmuznil svojemu napadalcu, se vrgel v vodo in se potopil. Ko se je dvignil na površje, je ribo hitro pogoltnil. V tem trenutku pa je belorepec, ki je sicer še krožil nad njim, odnehal in praznih krempljev odletel.

Belorepec pri nas

V začetku novembra 2001 sem na zadrževalniku Medvedce prvič opazoval belorepca. Na poljih severovzhodno od zadrževalnika so počivali trije osebk; dva odrasla in en prvoletni, verjetno njun mladič. Do takrat je bilo v Sloveniji znano le gnezdo pri Kočevski Reki ter dva verjetna para na Dravi pri Ormožu ter na Cerkniškem jezeru. Vrsta je bila še v začetku 21. stoletja v Sloveniji slabo poznana. Kljub temu, da smo na območju zadrževalnika Medvedce opravljali redne popise ujed od leta 2001, je bilo gnezdo najdeno šele leta 2008. Na Cerkniškem jezeru pa ga kljub neštetim obiskom in rednemu spremljanju doslej še nismo našli. V zadnjih letih se je znanje o belorepcu močno povečalo. Najdena so bila gnezda še sedmih parov in zadnja ocena gnezdeče populacije v Sloveniji je tako 8-11 parov. Tudi rezultati zimskega štetja vodnih ptic (IWC) kažejo, da število belorepcev v Sloveniji narašča. Podatkov o posameznih opazovanjih kot tudi znanih gnezd je

vse več iz zahodne Slovenije. V zadnjih desetih letih je bil belorepec opazovan na Obali, v Vipavski dolini in ob Soči. Glede na trende je samo še vprašanje časa, kdaj bomo potrdili gnezditve belorepca v osrednji in zahodni Sloveniji. Posamezna sumljiva opazovanja dopuščajo možnost, da belorepec že gnezdi v bližini Ljubljane ob Savi ali pa celo na sicer ornitološko dobro obiskanem Ljubljanskem barju. Za določanje potencialnih gnezditvenih območij so najbolj pomembna opazovanja odraslih osebkov, rumen kljun in bel rep, brez črnih konic, med februarjem in julijem, torej med gnezditveno sezono. Belorepci z gnezdenjem pričnejo zelo zgodaj, zato ni presenetljivo, da samica sedi na gnezdu že v začetku februarja. Za iskanje morebitnih novih območij nam ne bo v pomoč niti sicer prijetno svatovsko oglašanje odraslega para, ki malo spominja na oglašanje črne žolne (*Dryocopus martius*). Par se oglašata le na začetku gnezditvene sezone in še to zelo kratek čas. Pogosteje in daljše obdobje se oglašata le, ko pride do menjave enega izmed osebkov v paru.

Kljub temu, da je belorepec največji evropski orel, ga je zelo težko opaziti. Ta dobro skrivajoča in veličastna ujeta nam bo v prihodnosti na naših spomladanskih potepih po naravi gotovo postregla še z novimi presenečenji. ●

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno.

S svojimi fotografijami pa se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga.

Saxifraga je pripravila spletno stran www.saxifraga.nl, kjer lahko za namene predavanj brezplačno dobite slike ptic, rastlin, dvoživk, plazilcev, rib, žuželk, pokrajin ipd.

1: Belorepcu (*Haliaeetus albicilla*) orjaški kljun omogoča pestro prehrano. foto: Joachim S. Müller

2: Pri nas se redno pojavlja na Cerkniškem jezeru, a njegovega gnezdenja na tem območju ornitologij kljub neštetim obiskom in rednemu spremljanju še niso potrdili, čeprav so v gnezditvenem času opazovali tako odrasle kot mlade belorepce. foto: Miha Podlogar

3: Kljub svoji veličastnosti se največji evropski orel zelo dobro skriva, zato nas lahko na naših spomladanskih potepih po naravi presenetijo na območjih, kjer ga še nismo opazovali. foto: Dragomir Taborin

1

2

Superplenilstvo pri pticah

// Rok Rozman

1: S tem, ko superplenilec ulovi drugega plenilca, ne dobi le obilnega obroka, marveč se znebi tudi potencialnega tekmeca. Na sliki velika uharica (*Bubo bubo*) pleni drugega plenilca, lesno sovo (*Strix aluco*).

foto: Vincenzo Penteriani

2: Ptičji končni plenilci, na primer planinski orel (*Aquila chrysaetos*), se k superplenilstvu zatekajo ob pomanjkanju glavnega (optimalnega) plena ali v situacijah, ko so vmesni plenilci kot plen bolj dostopni. foto: Aleš Jagodnik

Plenilski odnosi med končnimi plenilci lahko močno vplivajo na strukturo življenjske združbe določenega območja. Eden takih medsebojnih odnosov je superplenilstvo, pri katerem superplenilec ubije in poje drugega plenilca. Dejanje uboja in zaužitja plena je pri definiciji superplenilstva nujno, zato je prehranjevanje z mrhovino plenilcev ali zgolj uboj drugega plenilca ne sodi v ta koncept. Pojem superplenilstvo vključuje znotraj cehovsko plenjenje (superplenilec ubije in poje osebek vrste, ki je potencialni tekmelec) in plenjenje drugih, ne nujno ožje sorodnih vrst plenilcev, ki niso potencialni tekmelec (denimo plenjenje kun pri veliki uharici). Pogosto je plen superplenilca vmesni plenilec, ki ni povsem v vrhu določene prehranjevalne verige.

Kakšni so torej vzroki za superplenilstvo velikih ptičjih plenilcev?

Plenilci vedno iščejo optimalen plen, to je plen, ki ga pridobijo z razmeroma malo truda, da pa jim obilo energije v obliki hrane. Upoštevaje le biomaso bi ujede, sove in zveri lahko bile ugoden plen za ptičje superplenilce. Kljub temu pa ti plenilci pogosto ne pomenijo optimalnega plena, saj za njihov lov plenilec porabi veliko časa in energije, poleg tega pa so zaradi njihovih ostrih krempljev, kljunov ali zob poškodbe superplenilcev precej bolj verjetne.

Mnogi avtorji so mnenja, da se ptičji končni plenilci k superplenilstvu zatekajo ob pomanjkanju glavnega (optimalnega) plena ali v situacijah, ko so vmesni plenilci kot plen bolj dostopni. S tem ko plenilec ulovi drugega plenilca, ne dobi le obilnega obroka, pač pa se znebi tudi potencialnega tekmeca. Vsi ptičji plenilci so dobro opremljeni za ubijanje, zato so za sosednje plenilce tudi grožnja, ki lahko sproži vedenje »ubij, preden boš ubit, ob tem pa plen še pojej«.

Raziskovalci so v pregledno študijo z naslovom Vzorci superplenilstva pri evropskih ujedah in sovah vključili analize prehrane kragulja (*Accipiter gentilis*), planinskega orla (*Aquila chrysaetos*), kraguljega orla (*Aquila fasciata*) in velike uharice (*Bubo bubo*). Iz literature so zbrali 121 študij prehrane s skupno 161.456 enotami plena. V študijo so uvrstili tudi raziskavo prehrane velike uharice v jugozahodni Sloveniji. Pri analizi podatkov so bili temeljiti, v osnovi pa so se pri posameznih študijah prehrane vsake izmed štirih vrst osredotočali na plen iz vretenčarskih skupin zveri (Carnivora), ujede (Falconiformes) in sove (Strigiformes). Avtorji so se tako dokopali do zanimivih zaključkov:

- Superplenilstvo je v Evropi pri vseh štirih vrstah zelo pogosta strategija plenjenja, saj le šest odstotkov študij na seznamu plena ne navaja vmesnih plenilcev.
- Delež superplenilstva pri vseh štirih vrstah je časovno primerljiv prek celotne Evrope. Kot odsev raznovrstnosti življenjskih prostorov je prostorsko zelo naključno razporejeno, se pa pojavljajo območja, kjer je delež vmesnih plenilcev v prehrani večji.
- Delež vmesnih plenilcev v prehrani se pri vseh štirih vrstah poveča v obdobjih pomanjkanja glavnega plena.

- Ob povečanem deležu vmesnih plenilcev v prehrani je bil gnezditveni uspeh (število speljanih mladičev) vseh štirih vrst manjši. To dejstvo nakazuje na manjši energetski prispevek vmesnih plenilcev kot plena.

Rezultati študije nakazujejo, da pojavljanje katerega koli velikega ptičjega plenilca do določene mere vpliva na populacije in vedenje vmesnih plenilcev. V primeru velikih gostot vmesnih plenilcev superplenilec z zmanjševanjem njihovega števila omogoča večjo vrstno pestrost območja, v primeru ogroženih in maloštevilnih populacij vmesnih plenilcev pa pojavljanje ptičjih superplenilcev lahko zanje pomeni dodatno grožnjo. Prav zaradi tega varstvena biologija potrebuje več znanja o pozitivnih in negativnih vplivih superplenilstva vretenčarskih končnih plenilcev.

Ker gre pri superplenilstvu za kompleksne procese, ki krojijo sestavo življenjskih združb in s tem podoba ekosistemov, je smotno v tovrstne raziskave vložiti še več truda, predvsem pa iznajdljivosti. Pri slednjem lahko nekaj prispevamo prav slovenski ornitologi. ●

Viri:

- LOURENCO, R., SANTOS, S.M., RABACA, J.E., PENTERIANI, V. (2011): Superpredation patterns in four large European raptors. – *Population Ecology* 53: 175-185. (spletna objava: 11. 3. 2010)
- MIHELIČ, T. (2002): Prehrana velike uharice *Bubo Bubo* v jugozahodni Sloveniji. – *Acrocephalus* 23 (112): 81-86.
- LOURENCO, R., PENTERIANI, V., DELGADO, M.M., MARCHI-BARTOLOZZI, M., RABACA, J.E. (2011): Kill before being killed: an experimental approach supports the predator-removal hypothesis as a determinant of intraguild predation in top predators. – *Behavioral Ecology and Sociobiology* 65: 1709-1714.
- SERGIO, F., MARCHESI, L., PEDRINI, P., PENTERIANI, V. (2007): Coexistence of a generalist owl with its intraguild predator: distance-sensitive or habitat-mediated avoidance? – *Animal Behaviour* 74: 1607-1616.

Včlani se

v Društvo za opazovanje in
proučevanje ptic Slovenije
(DOPPS)

foto: Dare Fekonja

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal(a) član(ica) regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal(a) ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4x letno) in po želji strokovno ornitološko revijo *Acrocephalus*.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2, 1000 Ljubljana, T 01 426 58 75
dopps@dopps.si
www.ptice.si

1

2

3

Aristotel - začetnik razvoja ornitologije

// Jakob Smole

1: Aristotel (384 - 322 pr. n. št.), starogrški filozof, je postavil temelje za marsikatero vedo, med drugimi tudi biologijo, saj je pričel z zoološko klasifikacijo.

2: V njegovih knjigah *Zgodovina živih bitij* (*Historia animalium*) je omenjenih 549 vrsten črskih vrst. Med njimi jih je 300 opisanih tako precizno, da jih lahko zoologi dandanes lahko natančno določijo. V delu je navedel tudi 170 vrst ptic.

3: »Med vsemi pticami, ki valijo same, je smrdokavra edina, ki ne zgradi nikakršnega gnezda; zasede duplino v drevesnem deblu in tamkaj leže jajca, ne da bi napravila kakršnokoli podlago.« (*Historia animalium*, 6. knjiga, 1. poglavje) foto: Milan Cerar

Vsaka stvar ima svoj začetek. In z začetki je včasih tako, da po njih še ne moremo natančno sklepati, na kaj se nanašajo oziroma v kaj se bodo razvili. Aristotela ne moremo zreducirati zgolj na ornitologa, lahko pa rečemo, da je izumil ornitologijo. Zato je prav, da o njem kaj povemo tudi v reviji Svet ptic.

Aristotelovo življenje

Aristotel je bil rojen leta 384 pr. n. št. O njegovem otroštvu vemo zelo malo, a verjetno je nekaj časa preživel v Makedoniji, saj je bil njegov oče Nikomah osebni zdravnik makedonskega kralja Amintasa. Pri 18 letih je odpotoval v Atene, kjer se je šolal na Platonovi akademiji. Tam je ostal dvajset let, nato pa Atene zapustil; morda zato, ker se po Platonovi smrti ni strinjal z vodenjem akademije, ali pa je bilo vzrok protimakedonsko razpoloženje, ki je takrat vladalo v Atenah. Odpotoval je k vrstniku z akademije Hermiju, ki je bil vladar mesta Assos v Mali Aziji (današnja Turčija) in se tam poročil z njegovo hčerko ali nečakinjo Pitijo. Zatem je obiskal tudi otok Lesbos, kjer je preučeval otoško rastlinstvo in živalstvo. Leta 343 pr. n. št. se je odzval povabilu makedonskega kralja Filipa II in postal načelnik Kraljeve akademije in vzgojitelj njegovega sina, takrat štirinajstletnega Aleksandra. Čeprav vzgoja ni trajala prav dolgo (Aleksander Veliki je že z 18 leti prevzel žezlo, ko so Filipa leta 336 pr. n. št. umorili), je Aristotel na mladeniča očitno napravil velik vtis. Spodbujal ga je k osvajanjem na vzhodu, pri čemer mu je svetoval: »Bodi Grkom voditelj in despot barbarom, skrbi za prve kot za prijatelje in sorodnike, z drugimi pa ravnaj kot z zvermi ali rastlinami.« Leta 335 pr. n. št. je v Atenah

ustanovil svojo šolo, Licej, kjer je poučeval praktično, teoretično in poetično filozofijo ter analiziral material, ki mu ga je z osvajanj pošiljal Aleksander. V tem času mu je umrla žena, zatem pa je imel ljubico; rodila mu je sina Nikomaha. Njegov varovanec Aleksander Veliki se je med vojnami na vzhodu nalezal »barbarskih« navad in se oklical za božanstvo, na kar pa je Aristotel gledal z zaničevanjem. Razen tega je kralj proti koncu svojega življenja začel sumiti, da mu strežejo po življenju in je začel Aristotelu groziti v pismih. Njegovega pranečaka Kalistena je celo obtožil izdajstva in ga usmrtil. V antiki so Aristotelu celo naprtli krivdo za Aleksandrovo smrt, vendar za to ni pravih dokazov. Po tem dogodku se je v Atenah znova razvnelo protimakedonsko razpoloženje in filozofa so obtožili brezboštva. Spet je moral bežati, pri čemer naj bi izjavil, da Atencem noče dati še ene prilike spoznavanja filozofije – aluzija na Sokratovo usodo. Umaknil se je na Halkido in tam leta 322 pr. n. št. umrl.

Bogata zapuščina

Aristotel se je ukvarjal s praktično vsemi vedami tedanjega časa in pri večini je zapustil zelo pomembne, celo ključne sledi. Napisal naj bi bil okoli 200 del, od katerih je ohranjenih 31. Ali so vsa dela, ki mu jih pripisujejo, njegova, ni natančno znano. Od prvega stoletja n. št. pa vse do razsvetljenstva je bil Aristotel ena glavnih avtoritet. Na kaj vse je vplival? Na filozofijo in teologijo (krščanstvo, judovstvo in islam), psihologijo, literarno teorijo, fiziko in biologijo, medicino itd. Nas najbolj zanima *Zgodovina živih bitij* (*Historia animalium*). Delo danes obsega devet knjig, pri čemer pa je obstoj sedme in devete sporen, saj so

4

v njiju, verjetno pa tudi v druge knjige, dodajali mnenja in ideje »urednikov«. Knjige obravnavajo klasifikacijo živali in dele človeškega telesa, različne dele rdečekrvnih živali, anatomijo, »brezkrvne« živali (nevretenčarje), razmnoževanje ptic, rib in štirinožcev (šesta knjiga), razmnoževanje človeka, značaj in navade živali, njihovo hrano, selitve, zdravje, bolezni in vpliv podnebja ter odnose med živalmi.

Postavitev prvega sistema ptic

V prvi knjigi se je Aristotel ukvarjal z zoološko klasifikacijo na podlagi telesne zgradbe in drugih dejavnikov, na primer načina premikanja, razmnoževanja ipd. Pri tem je prišel do zaključka, da je enoten klasifikacijski sistem brez izjem nemogoče vzpostaviti, saj določenih vrst živali zaradi njihovih posebnosti ni mogoče vključiti vanj. V *Zgodovini živih bitij* je skupaj omenjenih 549 vretenčarskih vrst, od katerih jih je 300 opisanih tako precizno, da jih lahko zoologi dandanes natančno določijo. V delu je Aristotel navedel 170 vrst ptic, razdeljenih v osem skupin: ptice s krivimi kremplji (delitev na dnevne in nočne), črvojede ptice, semenojede ptice, detli, golobi in njim podobni, vodne ptice s prostimi prsti, ptice s plavalno kožico in neleteče ptice. Danes seveda ta klasifikacija ne vzdrži, kljub vsemu pa je bil s tem postavljen trden temelj, na katerem so gradili nasledniki. Še bolj osupljivo je, da je med prvim in drugim resnim delom o pticah minilo kakšnih 1700 let; naslednje omembe vredno delo je knjiga o sokolarstvu cesarja Friderika II iz sredine 13. stoletja, stalen razvoj vede pa se je začel šele v renesansi.

Aktualen v vsakem času

Ker je Aristotel kmalu prešel v legendo, so mnogi podatki o njem nezanesljivi. Njegov opus so urejevali, predelovali in mu marsikaj tudi dodali. Razen tega je stal na tako visokem piedestalu, da si nihče dolgo ni drznil izpodbijati njegovih trditev; v renesansi je tako v dobi reformacije na-

stala anekdota o razpravi v samostanu, kjer so se prepirali o številu zob v oslovem gobcu in navajali »Aristotelova« dognanja o tem problemu. Ko je neki novinec predlagal, naj gredo vendar v hlev in oslu preštejejo zobe, so ga okarali, češ o učiteljevih besedah se ne dvomi! To seveda ni Aristotelova krivda, zato je treba na srednjeveški odnos do filozofa gledati s potrebno kritično distanco. Še zmeraj pa velja: če izključimo vse, kar je pri Aristotelu nezanesljivega, to še zmeraj ne zmanjša pomena, ki ga ima za razvoj ornitologije in evropske civilizacije. Verjetno bo sodobnemu človeku za zmeraj nedoumljivo, kako je lahko nekdo, kljub ugodnim razmeram, ki jih je imel, iz števila podatkov, ki je za naše pojme zanemarljivo, ustvaril toliko. In ne samo to: tudi po več kot 2300 letih je še zmeraj aktualen. ●

Viri:

- SOVRE, A.(1939): Stari Grki. Slovenska matica, Ljubljana.
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Aristoteles>

4: »Pavi živijo približno 25 let, gnezdiijo v tretjem letu starosti in si v tem času nadenejo bleščavo perje.« (*Historia animalium*, 6. knjiga, 9. poglavje) foto: Al Vrezec

→ Kodeks slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

Program predavanj, izletov in akcij DOPPS april - junij 2014

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon 01/426 58 75 (vsak delavnik med 9. in 15. uro) ali vodjo izleta oziroma akcije. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva www.ptice.si in na FB strani www.facebook.com/pticeDOPPS najkasneje na dan dogodka.

IZLETI

5. april 2014

(sobota): Spoznavanje vodnih ptic na Bakovski gramoznici (vodi Gregor Domanjko)

V šolskem letu 2013/2014 bomo še zadnjič skupaj spoznavali vodne ptice na Bakovski gramoznici oz. Soboški kamenšnici za megamarke-
tom Tuš v Murski Soboti. Med stalnicami si bomo ogledali male ponirke, liske, vodomce, zelenonoge tukalice, rečne in sive galebe ter čaplje, z malo več sreče pa še ptice, ki so na selitvi, kot so zvonci, žvižgavke, bobnarice in druge. Izlet je namenjen predvsem mladim ornitologom iz Pomurja in drugim začetnikom. Dobimo se ob 9. uri na parkirišču pri gramoznici. Če imate daljnogled, ga vzemite s sabo. Več informacij dobite pri vodji izleta (031 340 399). Za izlet se lahko prijavite na e-naslov gregor.domanjko@gmail.com.

6. april 2014 (nedelja):

Spoznavanje ptic v parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Če bi se radi naučili česa novega o pticah, ki jih lahko v naši bližini opazimo vsak dan, potem se nam pridružite na nedeljskem izletu v ljubljanskem parku Tivoli. Aprila si bomo na sprehodu po parku še lahko ogledali nekatere vrste ptic, ki se zadržujejo v grmovju ali visoko na drevesih, prisluhnili pa bomo tudi njihovem petju. Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Prosimo vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na številko 041 513 440. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike. Izlete v Tivoli sofinancira Mestna občina Ljubljana.

12. april 2014 (sobota):

Krakovski gozd (vodijo Mojmir Pustoslemšek, Hrvoje Oršanič, Dušan Klenovšek, Andrej Hudoklin in Barbara Kink)

Krakovski gozd je največji nižinski poplavni gozd pri nas, posebej zanimiv in zavarovan pa je njegov osrednji del s stoletnimi hrasti. Na tradicionalnem izletu po Resslerovi gozdni poti, ki ga pripravljamo v sodelovanju z občino Kostanjevica na Krki, bomo spoznavali njegovo bogastvo ter raznolikost rastlinskega in živalskega sveta. Pot nas bo vodila mimo Trstenika, enega redkih močvirij v tem gozdu, kjer rasteta tudi močvirska logarica in veliki poletni zvonček. Zborna mesto je na parkirišču pri gostilni Žolnir v Kostanjevici ob 8. uri. Krakovski gozd je v spomladanskem času pogosto poplavljen, zato ne pozabite obuti škornjev! V primeru dežja se primerno oblecite.

12. april 2014 (sobota):

Spoznavanje sov ob Cerkniskem jezeru (vodi Janez Dragolič)

Bi se radi naučili, kako se oglašajo sove, ali celo kakšno v živo tudi videli? Ko bo padel mrak, se bomo odpravili na sprehod ob Cerkniskem jezeru in skušali slišati in mogoče celo videti kakšno izmed petih vrst sov, ki jih najdemo na tem območju. Pridite primerno terensko opremljeni. Dobimo se ob 19.30 na parkirišču na koncu vasi Dolenje jezero.

19. april 2014 (sobota):

Rački ribniki in zadrževalnik Požeg (vodita Jure Novak in Alen Ploj)

Rački ribniki in bližnji zadrževalnik Požeg so pomembno zatočišče in gnezdišče za številne vodne ptice, ob tem pa lahko z nekaj sreče opazimo tudi številne druge za-

nimive ptice, na primer orla belorepca ali črnega škarnika. Dobimo se ob 9. uri pri opazovalnici na Račkih ribnikih. Za prijave in dodatne informacije pokličite na številko 031 264 535 (Jure).

27. april 2014 (nedelja):

Tradicionalni izlet na Cerkniško jezero (vodi Anže Škoberne)

Tradicionalni izlet na Cerkniško jezero je vedno prijeten družaben dogodek in dobra priložnost za opazovanje zanimivih ptic na spomladanski selitvi. Izlet je primeren tudi za začetnike in nepoznavalce ptic. Dobimo se ob 8. uri na parkirnem prostoru za vasjo Dolenje jezero.

27. april 2014 (nedelja):

Ptičji in rastlinski svet v okolici Bukovniškega jezera (vodi Branko Bakan)

Ogledali si bomo značilne ptičje in rastlinske vrste strnjenih bukovih sestojev, ki so v okolici Bukovniškega jezera izjemno dobro ohranjeni. Pozorni bomo na vodne ptice in nekatere dvoživke, sprehodili pa se bomo tudi do travnikov ob vasi Bukovnica, kjer uspevajo nekatere redke rastline. Dobimo se ob 8. uri na urejenem parkirišču pred Bukovniškim jezerom (stroške parkirnine poravna sekcija). Zaželeni so primerne obutev, obleka z dolgimi rokavi (klopi!), daljnogled ter naravoslovni priročnik. Druge informacije dobite pri vodji izleta (031 506 922 oz. branko.bakan@skavt.net).

3. maj 2014 (sobota):

Ornitološki pohod po Pohorju (vodi Aleš Tomažič)

Med pohodom po Pohorju si bomo ogledali, predvsem pa prisluhnili številnim pticam pevkam, ki jih v dolini zasle-

dimmo redkeje. Odpravili se bomo od Rogle prek Lovrenških jezer do Ribniške koče in nazaj. Pohod bo trajal približno 8 ur, zato je primeren za kondicijsko bolj pripravljene udeležence. Dobimo se ob 9. uri pri cerkvi Jezusove spremenitve na gori na Rogli (lesena cerkev). Ob slabem vremenu bomo pohod prestavili na naslednjo soboto (10. maja 2014). Za prijave in dodatne informacije se obrnite na vodjo pohoda na številko 040 744 748.

4. maj 2014 (nedelja):

Spoznavanje ptic v parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Večina ptic se je že vrnila iz toplejših krajev. Grmovnice in drevesa so se odela v pomladno zelenilo, zato bomo na majskem izletu skozi park še toliko bolj prisluhnili ptičjemu petju. Morda bomo spoznali tudi kakšno novo vrsto, ki se bo to nedeljsko dopoldne zadrževala v naši bližini. Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Prosimo vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na številko 041 513 440. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike. Izlete v Tivoli sofinancira Mestna občina Ljubljana.

10. maj 2014 (sobota):

Nočni izlet za opazovanje sov (vodi Robi Gjergjek)

Ob vznožju obeh najvišjih vrhov Prekmurja (Serdiški in Sotinski breg), v mozaični pokrajini Goriškega, bomo poslušali petje nočnih ptic, predvsem sov. Spoznali bomo oglašanje sov, ki se zadržujejo v teh krajih: velikega skovika, lesne sove, morda tudi čuka, male in velike uharice. Za izlet potrebujemo primerno terensko obutev in oblačila. S sabo vzemite naglavno svetilko, odsevni jopič in priročnik za določevanje ptic. Dobimo

se ob 19. uri na parkirišču pri Rožiču med Serdico in Ocinnjem. Podrobnejše informacije dobite pri vodji izleta (041 947 913).

**18. maj 2014 (nedelja):
Mariborski mestni park
(vodi Aleš Tomažič)**

Med sprehodom po mestnem parku v Mariboru bomo spoznavali ptice, ki v tem času že gnezdiijo in vztrajno iščejo hrano za svoj zarod. Ogleдали si bomo tudi nekatere v parku nameščene gnezdilnice, ob katerih bomo lahko opazovali sinice, plavčke in brgleze, ter spoznali, kako lahko sami pomagamo pticam pri gnezdenju. Dobimo se ob 9. uri pred mestnim akvarijem. Če bo slabo vreme, izlet odpade. Za dodatne informacije se obrnite na vodjo izleta na številko 040 744 748.

**1. junij 2014 (nedelja):
Mrtvice Mure in
gramoznice med Kotom in
Gaberjem (vodita Monika
Podgorelec in Željko
Šalamun)**

Sprehodili se bomo ob lepo ohranjenih murskih mrtvicah (dve sta naravni vrednoti državnega pomena) in gramoznicah, ki so raj za ptice in druge živalske ter rastlinske vrste. Od ptic lahko pričakujemo plašico, rakarja, močvirsko in srpično trstnico, kobiličarja, rečnega in trstnega cvrčalca, trstnega strnada, vodomca. Na zaraščajočih se travnikih in v poplavni loki pa utegnemo naleteti na pisano penico, rjavega srakoperja, srednjega detla, belovratega muharja in še kakšno presenečenje. Zberemo se ob 7. uri v Kapci na parkirišču gostilne Malibu. Ker se bomo gibal ob meji s Hrvaško, vzemite s seboj osebni dokument. Podrobnejše informacije dobite na telefonski številki 031 882 377 (Monika) ali 041 712 396 (Željko).

**1. junij 2014 (nedelja):
Spoznavanje ptic v parku
Tivoli (vodi Dare Fekonja)**

Še zadnjič pred počitnicami se bomo sprehodili skozi lju-

bljanski mestni park. Ptičje petje bo kmalu potihnilo, mladiči pa si bodo že pridno utirali pot v samostojno življenje. Pogledali bomo, kaj se dogaja v gostem rastlinju na začetku poletja. Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Prosimo vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na številko 041 513 440. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike. Izlete v Tivoli sofinancira Mestna občina Ljubljana.

**6. junij 2014 (petek):
Koščev izlet na Iški morost
(vodi Željko Šalamun)**

Še niste videli kosca? Nič zato, le redki ga vidijo, lahko pa med večernim izletom v Naravni rezervat Iški morost na Ljubljanskem barju slišite njegovo petje. Med sprehodom po krožni učni poti bomo prisluhnili tudi drugim vrstam ptic, ki pojejo in se oglašajo v večernem času. Skoraj gotovo bomo slišali glasno petje slavca, oponašanje močvirske trstnice, morda pa tudi enakomerno petje rečnega cvrčalca in kobiličarja. Dobimo se ob 20. uri na mostu čez reko Iško med Brestom in Tomišljem. Za obisk priporočamo pohodno obutev, ob dežju pa tudi škornje. Prijave in informacije na številki 01/426 58 75 (vsak delavnik med 9. in 15. uro) ali elektronskem naslovu zeljko.salamun@dopps.si.

**14. junij 2014 (sobota):
Noč na Krasu (vodi Tomaž
Berce)**

Sobotno poletno noč bomo preživeli na izletu na Krasu in se pustili presenetiti ptičjemu svetu, ki zaživi po sončnem zahodu. Nočni izlet na Kras je prava priložnost, da prisluhnemo velikemu skoviku, skrivnostnemu skovikanju čuka (od kod to neskladje izrazov, boste izvedeli na izletu), brnenju podhujk, z malo sreče pa tudi njenemu preletu. V prejšnjih letih smo na seznam poslušanih ptic dodali slavca, hribskega škrjanca, mladiče male uharice idr. Izlet se prične ob 20. uri. Več informacij

dobite pri vodji izleta na številki 040 601 425.

**15. junij (nedelja): Ptice
Pohorja (vodi Darko
Lorenčič)**

Cilj izleta je obisk enega izmed pohorskih mokrišč in najjužnejših šotnih barij na silikatni podlagi v Evropi. Spoznavali bomo značilne rastlinske in živalske vrste visokih barij. Na izletu lahko z malo sreče poleg običajnih gozdnih vrst ptic vidimo ali slišimo še triprstega detla, gozdnega jereba, sloko, rumeno pastirico, severnega kovačka in druge. Načrtujemo 4-5 ur zmerne hoje in vrnitev v poznih popoldanskih urah. Zberemo se ob 7. uri na parkirišču pred hotelom Črni Les – nasproti jezera Komarnik v Lenartu. Za izlet se obvezno prijavite pri vodji izleta (041 642 128).

AKCIJE

**5. april 2014 (sobota):
Čiščenje stene za
breguljko pri Staršah
(koordinira Matjaž
Premzl)**

Ponovno je čas, da pripravimo gnezdilne stene za breguljke. Lanska akcija nam je odlično uspela: na samo eni lokaciji je gnezdilo prek 255 parov, skupaj pa smo pripravili za skoraj 400 parov teh malih rečnih lastovk gnezdilnih sten. Pomagate jim lahko tudi letos. Za akcijo se dobimo ob 8. uri pri gostilni Beno v Staršah. S seboj imejte orodje (lopata, motika). Ker bomo delali na več lokacijah, vas prosimo, da se zaradi lažje koordinacije nujno najavite na telefonsko številko koordinatorja akcije (051 379 495).

**10. april 2014 (četrtek):
Skupinski popis velikega
škurha (koordinirata
Katarina Denac in Vojko
Havliček)**

Ljubljansko barje je edino območje v Sloveniji, ki se uvršča med globalno pomembna gnezditve velikega škurha. Tudi letos bomo na popisu skušali ugotoviti, koliko pa-

rov te elegantne dolgokljune ptice še prebiva na pragu prestolnice. K sodelovanju vabimo vse popisovalce iz preteklih let in nove popisovalce, še posebno pa vse člane društva z Barja in okolice. Popis bo potekal popoldne, od 16.30 do 18. ure, sledilo bo druženje - popisovalci se zberemo v Gostišču Mars v Brestu, kjer bomo analizirali popis. Prijave zbira Vojko Havliček (041 651 917 ali vojko.havlicek@gmail.com).

**12. april 2014 (sobota):
Čiščenje stene za
breguljko v Središču ob
Dravi (koordinira Jure
Kočevar)**

Že vrsto let uspešne tradicionalne akcije kopanja in popravljanja peščenih sten ob reki Dravi se bomo lotili najprej s čolnarjenjem in nato z resnim delom. S seboj imejte kakšen kos orodja (lopata, motika). Dobimo se ob 8. uri pred lovskim domom v Središču ob Dravi. Zaradi možnosti slabega vremena in visoke vode vas prosimo, da svojo udeležbo javite koordinatorju akcije na številko 031 762 169.

**15. maj 2014: (četrtek):
Ponovitev skupinskega
popisa velikega škurha
(koordinirata Katarina
Denac in Vojko Havliček)**

Za podrobnosti glej »Skupinski popis velikega škurha« 10. aprila 2014.

**7. junij 2014 (sobota):
Crex Night – popis kosca
na Cerkniskem jezeru
(koordinira Marjeta
Cvetko)**

Tudi letos se bomo srečali pri Cerkniskem jezeru, ko pade tema, in prešteli vse pojoče samce kosca na tem območju. Potrebujete škornje in ročne ali naglavne svetilke. Zborna mesto je ob 22. uri pri čebelnjaku pri Gorici, kjer boste prejeli popisne karte in dobili navodila za štetje. Popis kosca bomo predvidoma končali ob 3. uri zjutraj. Dodatne informacije dobite na telefonski številki 040 637 796.

Lišček (*Carduelis carduelis*)

foto: Aleš Jagodnik

APRIL

1	to	
2	sr	
3	če	
4	pe	
5	so	Spoznavanje vodnih ptic na Bakovski gramoznici (Gregor Domanjko) Čiščenje stene za breguljko pri Staršah (Matjaž Premzl)
6	ne	Spoznavanje ptic v parku Tivoli (Dare Fekonja)
7	po	
8	to	
9	sr	
10	če	Skupinski popis velikega škurha (Katarina Denac in Vojko Havliček)
11	pe	
12	so	Krakovski gozd (Mojmir Pustoslemšek, Hrvoje Oršanič, Dušan Klenovšek, Andrej Hudoklin in Barbara Kink) Spoznavanje sov ob Cerknškem jezeru (Janez Dragolič) Čiščenje stene za breguljko v Središču ob Dravi (Jure Kočevar)
13	ne	
14	po	
15	to	
16	sr	
17	če	
18	pe	
19	so	Rački ribniki in zadrževalnik Požeg (Jure Novak in Alen Ploj)
20	ne	
21	po	
22	to	
23	sr	
24	če	
25	pe	
26	so	
27	ne	Tradicionalni izlet na Cerknško jezero (Anže Škoberne) Ptičji in rastlinski svet v okolici Bukovniškega jezera (Branko Bakan)
28	po	
29	to	
30	sr	

MAJ

1	če	
2	pe	
3	so	Ornitološki pohod po Pohorju (Aleš Tomažič)
4	ne	Spoznavanje ptic v parku Tivoli (Dare Fekonja)
5	po	
6	to	
7	sr	
8	če	
9	pe	
10	so	Nočni izlet za opazovanje sov (Robi Gjergjek)
11	ne	
12	po	
13	to	
14	sr	
15	če	Ponovitev skupinskega popisa velikega škurha (Katarina Denac in Vojko Havliček)
16	pe	
17	so	
18	ne	Mariborski mestni park (Aleš Tomažič)
19	po	
20	to	
21	sr	
22	če	
23	pe	
24	ne	
25	po	
26	to	
27	sr	
28	če	
29	pe	
30	ne	
31	po	

JUNIJ

1	ne	Mrtvice Mure in gramoznice med Kotom in Gaberjem (Monika Podgorelec in Željko Šalamun) Spoznavanje ptic v parku Tivoli (Dare Fekonja)
2	po	
3	to	
4	sr	
5	če	
6	pe	Koščev izlet na Iški morost (Željko Šalamun)
7	so	Crex Night - popis kosca na Cerknškem jezeru (Marjeta Cvetko)
8	ne	
9	po	
10	to	
11	sr	
12	če	
13	pe	
14	so	Noč na Krasu (Tomaž Berce)
15	ne	Ptice Pohorja (Darko Lorenčič)
16	po	
17	to	
18	sr	
19	če	
20	pe	
21	so	
22	ne	
23	po	
24	to	
25	sr	
26	če	
27	pe	
28	so	
29	ne	
30	po	

Vabilo članom DOPPS k aktivnostim za ohranitev čmrljev in čebel samotark v Sloveniji

Spoštovani ljubitelji ptic in narave!

Nekatere dejavnosti današnje družbe ogrožajo obstoj mnogih vrst ptic pri nas in drugje po svetu, hkrati pa tudi obstoj drugih živali, med njimi tudi koristnih žuželk, na primer medonosnih čebel (v nadaljevanju čebel), čmrljev in čebel samotark.

Omenjene žuželke so pomembne opraševalke cvetočih rastlin, narava pa je poskrbela za nekatere pomembne razlike med njimi. Tako imajo čmrlji daljši rilček kot medonosne čebele in so zato pomembni opraševalci cvetov z daljšim vratom, ki se jim čebele zavestno izogibajo, ker jim je medicina na dnu cveta nedosegljiva. Čmrlji in čebele samotarke so tudi pomembni opraševalci v krajih, kjer ni dovolj čebel, na primer v gorskem svetu. V zadnjih desetletjih uporabljajo čmrlje povsod po svetu kot najuspešnejše opraševalce paradiznika in drugih kulturnih rastlin v pokritih rastlinjakih; pri nas je najbolj znano podjetje PARADAJZ d.o.o. v Renkovcih pri Turnišču.

V Sloveniji je bilo doslej opaženih 35 vrst čmrljev, od katerih so nekatere zelo ogrožene, predvsem tiste, ki si mesto za gnezdo poiščejo v travnati ruši ekstenzivno obdelanih travnikov. Vzrokov je več, predvsem so to uporaba težke travniške strojne opreme, vsakoletna večkratna košnja (velikokrat do golega) in izdatna uporaba umetnih in drugih gnojil. Da bi jim pomagali, smo pri Čebelarski zvezi Slovenije (ČZS) leta 1997 ustanovili Sekcijo ljubiteljev in rejcev čmrljev, ki se je leta 2005 preoblikovala v Komisijo ČZS za alternativne opraševalce, katere skrb je informiranje, vzgoja in izobraževanje ljudi ter gojenje čmrljev in čebel samotark. Med drugim smo sodelovali pri organiziranju dejavnosti v okviru svetovnega čebelarskega kongresa APIMONDIA 2003 v Ljubljani, postavili čmrljak (= čebeljak za čmrlje) pri Čebelarskem centru ČZS na Brdu pri Lukovici, pisali prispevke v časopise in revije, napisali prvo slovensko knjigo o čmrljih »Pomembni in ogroženi opraševalci – Čmrlji v Sloveniji«, ki jo je izdala ČZS v letu 2010 (ponatis

trži po ceni 4 EUR), in uspeli, da je Pošta Slovenije v letu 2012 izdala priložnostno serijo znamk ČMRLJI. Bil sem vodja sekcije od njene ustanovitve dalje in predsednik komisije do leta 2012, sedaj pa je predsednik dr. Danilo Bevk.

Da bi vsi ljubitelji čmrljev in čebel samotark v Sloveniji lahko sporočali zainteresiranim svoje doživljaje s temi žuželkami, smo leta 2010 pričeli enkrat letno v elektronski obliki izdajati zvezke (opise) »Dogodki iz življenja čmrljev in čebel samotark«. Prispevki so krajši ali daljši, z ali brez fotografij, lahko tudi samo fotografije. Objavimo jih takšne, kot so napisani, torej jih ne recenziramo. Prispevke za naslednji zvezek zbiramo vsako leto do 1. decembra (po e-pošti na naslov janez.grad@siol.com).

Dosedanji zvezki so dosegljivi na spletni strani ČZS:

- zvezki 1, 2 in 3: http://www.cz.s.si/novice_podrobno.php?sif_no=2689
- zvezek 4: http://www.cz.s.si/novice_podrobno.php?sif_no=3303

Ker ste člani DOPPS (tudi sam sem član društva) izredno predani opazovanju narave, vas prosim, da ob tem posvetite nekaj pozornosti tudi čmrljem in čebelam samotarkam, jih morda fotografirate in o njih kaj napišete za naše zvezke. Tako DOPPS kot ČZS se srečujemo s podobnimi problemi pri ohranjanju življa naših varovancev, zato vas prosim za sodelovanje tudi pri alternativnih opraševalcih. Če se kdo želi udeleževati srečanj naše komisije, naj to sporoči predsedniku komisije na naslov danilo.bevk@gmail.com.

Lepo vas pozdravljam,
Janez Grad

1: Veliki črno-rdeči čmrlj (*Bombus lapidarius*)
foto: Janez Grad

1

Pticam prijazen vrt

// Petra Vrh Vrezec

1: Ptičji napajalnik ali na vrtu narejena mlaka je nepogrešljivi kraj za kopanje in potešitev žeje domačih vrabcev (*Passer domesticus*) in mnogih drugih vrst ptic in živali, zato bo opazovanje dogajanja v mlaki in ob njej za otroke polno presenečenj. foto: Bojan Škerjanc

Prišla je pomlad. Mrzli zimski dnevi so že skoraj pozabljeni, ko nas toplejše sonce pričinja vabiti na prosto. Z otroki načrtujmo prijetne in zabavne dejavnosti na svojem vrtu ali na vrtu babic in dedkov ter drugih sorodnikov ali prijateljev. Ob pripravi pticam prijaznega vrta lahko uživa vsa družina, prijatelji in celo razred, saj sta za ureditev takega vrta primerni tudi vrtna in šolska okolica. Potrebno je le skrbno načrtovanje dejavnosti, manjša mera potrpežljivosti in veliko dobre volje. Otroci bodo ugotovili, da je vrt lahko privlačen bolj kot kdaj prej, to pa je najboljši način za spoznavanje in občudovanje čudovitega sveta narave.

Kaj lahko storimo, da bo vrt pticam prijazen:

Saditev sončnic

Potikanje sončničnih semen ob rob vrta, na gredico ali ob živo mejo je za otroke vznemirljivo početje, še bolj opazovanje njihove rasti v orjaška sončnična socvetja. Te hitro rastoče rastline bodo očarale otroke vseh starosti in vrt odede v žive barve. Ko pa bodo dozorela semena, bomo na njih lahko z otroki občudovali različne vrste ptic – sinice, vrabce in še katere.

Opazovanje dogajanja ob gnezdilnicah

Če smo na gnezdenje ptic mislili jeseni, potem na vrtu gotovo visi gnezdilnica za sinico, škorca (*Sturnus vulgaris*) ali kakšno drugo ptico. Skupaj z otroki opazujmo, kdaj bo začel gnezdilnico obletavati ptičji par in kateri si bo začel

dvoriti, znašati gradivo za gnezdo, vestno prinašati hrano in na koncu učiti novi zarod prvih poskusov poleta v svet. Gnezdilnice lahko z otroki izdelamo in namestimo na vrt tudi spomladi, a ni čisto gotovo, da bodo isto pomlad tudi že zasedene.

Preža za ujede in sove

Na odprtem polju lahko z le dvema debelima palicama, ki ju pričvrstimo v črko T, naredimo preprosto prežo, ki jo bodo podnevi rade uporabljale ujede, najpogosteje kanje (*Buteo buteo*), ponoči pa sove, najverjetneje male uharice (*Asio otus*). Čez nekaj dni iz skritega kotička z otroki opazujmo, ali bo naša preža ptičjim plenilcem uporaben pripomoček za lov na male sesalce.

Življenje v mlaki

Na vrtu narejena mlaka je privlačen življenjski prostor mnogih živali. Pticam je še posebno v poletnih mesecih nepogrešljivi kraj za kopanje in potešitev žeje. Vanjo se radi naselijo kačji pastirji, vodni drsalci, hrbtnoplovke in druge žuželke, ponekod pa celo dvoživke, zato bo opazovanje dogajanja v mlaki in ob njej za otroke polno presenečenj.

Sladki plodovi grmovnic

Skupaj z otroki pojdemo v gozd in poiščimo različne grmovnice – kalino, jerebiko, glog, dren, trdolesko, bezeg, šipek ipd. Rastline naj otroci s koreninami vred izpulijo ali izkopljejo iz zemlje in jih zasadijo na vrtu. Grmovnice se bodo razrasle v nekaj letih, spomladi bodo lepo cvetele, jeseni pa naredile plodove, ki bodo privlačna poslastica pticam, nam in otrokom pa nova lekcija.

2

3

Kako otroke izobražujemo na pticam prijaznem vrtu:

- Pri opazovanju ptic na vrtu, urejenem zanje, je priporočljivo imeti ptičji priročnik za določanje vrst ptic. Za predšolske otroke lahko pripravimo preproste določevalne ključče s slikami najpogostejših ptic (glej Svet ptic 2012 številka 1, stran 27).
- Spomladi prislunimo ptičjemu petju in poskušamo prepoznati ptice tudi po oglašanju. V pomoč nam bodo posnetki z oglašanjem ptic.
- Ob ptičjem vrvežu na sončnicah in plodovih grmovnic se pogovarjamo o različnih vrstah prehrane pri pticah, kako je načinu prehrane prilagojena oblika telesa (kljun, kremplji ...) itd.
- Z večjimi otroki lahko pri opazovanju dogajanja ob gnezdilnicah naredimo raziskavo. Pripravimo popisni obrazec in vanj beležimo, kakšno gradivo ptice prinašajo v gnezdilnico za graditev gnezda, z daljnogledom opazujemo in beležimo, kakšno hrano nosijo v gnezdo, kako pogosto itd.
- Lahko samo opazujemo vedenje in oglašanje ptic ob dvorjenju ali ko njihovem gnezdu grozi nevarnost.
- Pogovarjamo se o različnih tipih gnezdilnic, kakšne zahteve glede velikosti gnezdilnice in vhodne odprtine imajo različne vrste ptic in zakaj itd.

Veliko pomladnih užitkov ob opazovanju ptic vam želimo! ●

→ Pomagajte nam odkrivati pomlad!

Vabimo vas, da se nam pri spremljanju prihodov znanilk pomladi pridružite tudi letos. Spomladi bomo na spletni strani www.springalive.net že deveto leto zapored beležili opazovanja petih vrst ptic, in sicer kmečke lastovke (*Hirundo rustica*), bele štokrlje (*Ciconia ciconia*), kukavice (*Cuculus canorus*), hudournika (*Apus apus*) in čebelarja (*Merops apiaster*). Zapišite si, kdaj ste prvič opazili posamezno vrsto ptice, in podatke vnesite na spletni strani raziskave, ali pa nam jih pošljite po pošti na DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana.

K sodelovanju še posebej vabimo vrtce in šole, pedagoške delavce pa, da uporabijo čim več učnih materialov, ki so na voljo na spletni strani raziskave. Podatke bomo na spletni strani zbirali do zadnjega pomladnega dne, po pošti pa **do 31. maja 2014**.

Risarski natečaj Pomlad prihaja!

Mlade, ki še niso dopolnili 16. leta starosti, vabimo tudi k sodelovanju v risarskem natečaju »Zakaj so mi všeč Pomlad prihaja! ptice?« Navodila za sodelovanje so na vpogled na spletni strani raziskave (Natečaj).

Natečaj organizira BirdLife International, risbe pa sprejemamo **do 21. junija 2014** na spletni strani raziskave ali na naslovu DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana, s pripisom »Za natečaj Pomlad prihaja!«. Vsak od sodelujočih mora vpisati še vsaj eno svoje opazovanje znanilk pomladi na www.springalive.net.

Vabljeni k sodelovanju, saj so nagrade zelo lepe!

2: Iz skritega kotička z otroki opazujemo, ali bo doma narejena preža ptičjim plenilcem, najpogosteje kanjam (*Buteo buteo*), uporaben pripomoček za lov na male sesalce. foto: Matej Vranič

3: Sončnična semena bodo v toplih mesecih zrasla v čudovita orjaška sončnična socvetja, na katerih bomo lahko z otroki občudovali različne vrste ptic, med njimi tudi škorca (*Sturnus vulgaris*) ali kaj nepoznanega, pri čemer bomo uganke rešili s ptičjim priročnikom. foto: Jani Vidmar

Čaplja in kolibri - dirka za lastništvo vseh rib

// ameriški mit, prevod Petra Vrh Vrezec
ilustracija: Kristina Krhin

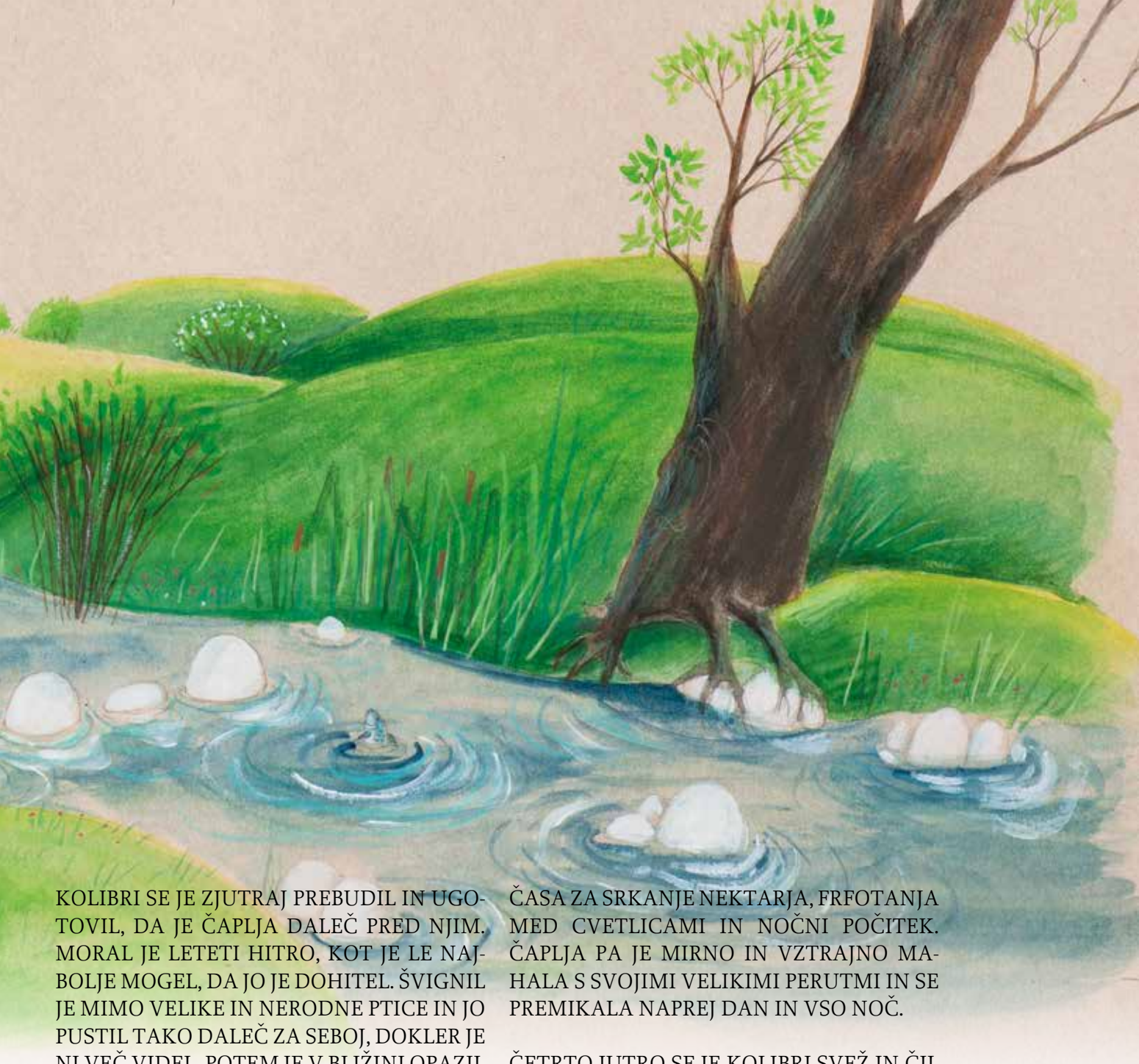
Tekmovanje v dokazovanju, kdo je gospodar vseh rib na svetu, se je pričelo naslednje jutro. Kolibri je delal frfotajoče kroge okoli velike bele čaplje, ta pa se je s svojimi velikanskimi perutmi počasi in vztrajno premikala proti cilju.

VISOKA IN NERODNA ČAPLJA TER MAJHEN, ELEGANTEN IN HITER KOLIBRI STA BILA ZELO DOBRA PRIJATELJA IN OBA STA ZELO RADA JEDLA RIBE; KOLIBRI NAJRAJE MAJHNE, ČAPLJI PA SO BILE VŠEČ VELIKE.

NEKEGA DNE JE KOLIBRI REKEL SVOJI PRIJATELJICI: »NISSEM PREPRIČAN, DA JE NA SVETU DOVOLJ RIB ZA OBA. ZAKAJ NE BI IMELA DIRKE, KI BO ODLOČILA, KATERI OD NAJU BI MORAL BITI LASTNIK VSEH RIB NA SVETU?« ČAPLJI SE JE PRIJATELJEVA IDEJA ZDELA IMENITNA, ZATO STA SE DOGOVORILA ZA ŠTIRIDNEVNO TEKMOVANJE. CILJNA ČRTA JE BILO STARO MRTVO DREVO OB REKI DALEČ PROČ IN

TISTI, KI BO NA ČETRTE DAN DIRKE PRVI SEDEL NA VRH TEGA DREVEŠA, BO LASTNIK VSEH RIB NA SVETU.

TEKMOVANJE SE JE PRIČELO NASLEDNJE JUTRO. KOLIBRI JE DELAL FRFOTAJOČE SE KROGE OKOLI ČAPLJE, TA PA SE JE S SVOJIMI VELIKANSKIMI PERUTMI POČASI IN VZTRAJNO PREMICALA NAPREJ. KOLIBRIJA SO NA POTI KMALU PREMAMILE ČUDOVITE CVETLICE. LETAL JE OD ENE DO DRUGE IN PREIZKUŠAL NJIHOV SLADKI NEKTAR. KO JE OPAZIL, DA GA JE ČAPLJA PREHITELA, JO JE HITRO DOHITEL IN POLETTEL KOT JE LE MOGEL NAPREJ TER JO PUSTIL DALEČ ZA SEBOJ. ČAPLJA JE POČASI LETELA DALJE. KOLIBRI SE JE ZARADI NENEHNEGA POHITEVANJA IN PREHITEVANJA UTRUDIL IN KER SE JE STEMNILO, SE JE ODLOČIL ZA POČITEK. POISKAL JE PRIJETNO MESTO IN SPAL CELO NOČ. ČAPLJA PA JE VSO NOČ VZTRAJNO LETELA DALJE S SVOJIMI VELIKIMI PERUTMI.

KOLIBRI SE JE ZJUTRAJ PREBUDIL IN UGO-TOVIL, DA JE ČAPLJA DALEČ PRED NJIM. MORAL JE LETETI HITRO, KOT JE LE NAJBOLJE MOGEL, DA JO JE DOHITEL. ŠVIGNIL JE MIMO VELIKE IN NERODNE PTICE IN JO PUSTIL TAKO DALEČ ZA SEBOJ, DOKLER JE NI VEČ VIDEL. POTEEM JE V BLIŽINI OPAZIL DIŠEČE ROŽE. SPUSTIL SE JE K NJIM IN SPET OKUŠAL NJIHOV NEKTAR. OPIT OD PRIJETNIH VONJAV IN SLADKANJA NI OPAZIL, KAKO ČAPLJA S SVOJIMI OGROMNIMI PERUTMI LETI MIMO NJEGA. NENADOMA SE JE SPOMNIL NA NJUNO TEKMOVANJE IN HITRO POLETEL NAPREJ, DA JE DOHITEL VELIKO NERODNO PTICO. NAPREJ JE SPET FRFOTAL OKROG NJE, ONA PA SE JE VZTRAJNO PREMİKALA NAPREJ PLAHU-TAJE S SVOJIMI ORJAŠKIMI PERUTMI.

ŠE NASLEDNJA DVA DNI STA KOLIBRI IN ČAPLJA DIRKALA PROTI ODDALJENEMU BREGU Z MRTVIM DREVESOM, KI JE BIL CILJNA ČRTA. KOLIBRI JE IMEL NA PRETEK

ČASA ZA SRKANJE NEKTARJA, FRFOTANJA MED CVETLICAMI IN NOČNI POČITEK. ČAPLJA PA JE MIRNO IN VZTRAJNO MAHALA S SVOJIMI VELIKIMI PERUTMI IN SE PREMİKALA NAPREJ DAN IN VSO NOČ.

ČETRTO JUTRO SE JE KOLIBRI SVEŽ IN ČIL PREBUDIL IZ SLADKEGA SPANJA. EN, DVA, TRI JE BIL PRI BREGU Z MRTVIM DREVESOM. A NI MOGEL VERJETI SVOJIM OČEM! ČAPLJA JE ŽE ZMAGOSLAVNO SEDELA NA VRHU DREVESA, SAJ JE TUDI PONOČI LETELA NARAVNOST IN ENAKOMERNO PROTI CILJU, MEDTEM KO JE ON SLADKO SPAL.

OD TEGA DNE DALJE JE POSTALA ČAPLJA LASTNICA VSEH RIB V REKAH IN JEZERI, KOLIBRI PA JE ŠE NAPREJ SRKAL SLADKI NEKTAR MNOGIH CVETOV, KI GA JE TAKO ZELO OBOŽEVAL TUDI MED DIRKO. ●

Čopasta čaplja (*Ardeola ralloides*)

Zadnja leta je bilo meseca maja na Pagu vedno malo vode in posledično manj čapelj, predvsem čopastih. Lani (2013) je bilo vode spet več, z njo pa so prišle tudi čaplje. Človek bi sicer pričakoval, da bodo z veseljem lovile ribe, vendar so uprizarjale pravi masaker nad bramorji. Jata več kot 20 čopastih čapelj jih je v nekaj dneh opazovanja pospravila lepo število. Čaplje so se na trenutke tako približale maskirni mreži, da fotografiranje sploh ni bilo mogoče, saj fotoaparati ni mogel ostriti.

Oprema: Canon Eos 60D, Canon 400mm f5,6, maskirna mreža

Alen Ploj, Maribor

Pomladna opazovanja v naravi

// Matjaž Bedjanič, Iris Petrovič, Primož Presetnik, Dare Šere, Metka Škornik, Al Vrezec, Petra Vrh Vrezec

v gozdu

Vrbji kovaček (*Phylloscopus collybita*)

V začetku marca, ko se poslavlja zima in prihajajo prvi topli dnevi, zaslišimo značilno petje vrbjega kovačka. S svojim značilnim kovanjem *cilp-calp* nas razveseli tako v nižinskih gozdovih kakor tudi vse do drevesne meje visoko v gorah. Vrbji kovaček je pri nas splošno razširjena in številčna vrsta. Še zlasti številen je po daljšem spomladanskem deževju, ko se pri nas ustavijo osebk, ki nato odletijo daleč na sever. Konec aprila ali v začetku maja si pri tleh splete gnezdo iz suhih travnatih listov v obliki kroglice s stranskim vhodom. V gnezdu se občasno znajde tudi zelo podobno kukavičje jajce.

foto: Bojan Škerjanc

ob vodi

Grahasta tukalica (*Porzana porzana*)

Plaha ptica, ki jo bomo v času gnezdenja zelo težko opazili, lažje pa slišali, še posebno v mraku in ponoči. Njeno petje zveni kot enolični, v sekundnem taktu ponavljajoči se *huit huit huit*, ki nekatere spominja na monotono kapljanje vode. Najlažje jo bomo opazili v času spomladanske selitve v aprilu, ko se ustavi v zanj bolj nenavadnih, a vodnih okoljih, kot so gramoznice, glinokopi, jarki ipd. Grahasto tukalico bomo od podobne male tukalice ločili po belo oziroma oker obarvanih podrepnih krovcih. V Sloveniji je redka gnezdilka. Gnezdi na Cerkniškem jezeru, ob Muri in na primernih vodnih telesih po Dravskem polju.

foto: Bruno Maia

Sekulja (*Rana temporaria*)

Sekulja je rjava žaba z značilno temno zaočesno masko in je v Sloveniji splošno razširjena (z izjemo Krasa in slovenske Istre). Odrasle osebk lahko spomladi v velikem številu opazujemo na mrestiščih, ki so najpogosteje stoječe vode, zunaj obdobja parjenja pa se na kopnem zadržujejo posamič, zato jih poleti le po naključju srečamo v gozdovih. Ob vlažnih in toplih pomladnih nočeh jih veliko število žal konča na cestah. Sekulja je tako kot druge v Sloveniji živeče dvoživke uvrščena na Rdeči seznam kot ranljiva vrsta in zavarovana prek celega leta.

foto: Aleksander Čufar

Modri bleščavec (*Calopteryx virgo*)

Eden prvih in v Sloveniji zelo pogostih kačjih pastirjev, ki nas pomladi razveseli ob živahno tekočih potokih gričevnega sveta, je modri bleščavec. Uvrščamo ga v skupino enakokrilih kačjih pastirjev, zlahka pa ga spoznamo po njegovem frfotajočem letu ter čudovitih barvah. Njegove ličinke živijo v vodi, razvoj do preobrazbe v odraslo žuželko traja eno ali dve leti. Srčasti paritveni koleselj ne pušča dvomov, komu pri modrem bleščavcu pripada lepotni naslov – samček se postavlja s kovinsko modrikasto do zeleno obarvanostjo, medtem ko je njegova družica odeta v bolj umirjene zelenkasto rjave tone.

foto: Matjaž Bedjanič

na travniku

Priba (*Vanellus vanellus*)

Na odprtih travnikih, neobdelanih in obdelanih površinah severovzhodne in v nižinskih predelih osrednje Slovenije bo od marca naprej srečanje s pribo pogostejše. Ptica se v tem času vrne s prezimovališča na svoja travniška in poljska gnezdišča. Ob nevarnosti samec, lahko pa tudi več samcev iste gnezditvene skupine, povzroči pravi zračni alarm s strmimi hitrimi dvigi v zrak in vrtoglaviimi navpičnimi spusti k tлом, ob tem pa proizvaja rezek računalniški zvok. Talna gnezda prib so namreč pogosto tarča različnih talnih ali zračnih plenilcev, čeprav se jajca z barvnim vzorcem neverjetno dobro prikrijejo na poljskih tleh.
foto: Gregor Bernard

okoli našega doma

Italijanski vrabec (*Passer italiae*)

V Slovenijo sega rob razširjenosti italijanskega vrabca, ki se velikokrat pomeša v jato z domačimi vrabci (*P. domesticus*), s katerim si deli življenjski prostor. Samci italijanskega vrabca se od domačih ločijo po kostanjevo rjavem temenu, izrazito belih licih in beli nadočesni proggi, ki se razteza pred oči. Samice pa je izjemno težko ali celo nemogoče razlikovati. Še večji problem nastane, ko imamo opraviti s križanci z domačim vrabcem. Italijanski vrabec gnezdi večinoma le v zahodni Sloveniji ob italijanski meji, vendar se posamezne ptice pojavljajo tudi po jugozahodni in osrednji Sloveniji in celo v Beli krajini.
foto: Henrique Oliveira Pires

Kukavičja lučca (*Lychnis flos-cuculi*)

Ko se že nekaj tednov oglašča iz ozeleneloga gozda na pomlad težko pričakovani »ku-ku«, nam pogled obstane na travniku, ki je, tako se nam zazdi, zacvetel kar čez noč. Modrina travniške kadulje in bolj vijolično grabljišče, rumenina kozje brade in drobnih cvetov ripeče zlatice, beli koški ivanjščic in rožnati cvetki kukavičje lučce v zelenini trav, ki se šele pripravljajo na cvetenje. Kot drobní, skromni nageljčki se zdijo. Globoko nacepljene žbice, skoraj čipkasti so njeni cvetni listki. Previdno, če se boste namenili napraviti korak do nje: rada ima vlažna tla.
foto: Ivan Esenko

Mali netopir (*Pipistrellus* spp.)

Kakšne pol ure po sončnem zahodu pojdite do prvih cestnih svetilk in prej ko ne boste tam lahko zagledali frfotajoče male netopirje. Ti se čez dan skrivajo v špranjah stavb, okoli luči pa navadno na višini 5-8 m lovijo žuželke, ki jih privablja svetloba. V Sloveniji poznamo štiri vrste malih netopirjev, ki imajo razpon prhuti blizu 20 cm in tehtajo med 5 in 7 g. Le ostrooki opazovalec bo lahko ločil različne dolžine prhuti in načine leta, vendar vrste dokaj lahko ločimo z detektorjem, ki pretvarja njihove ultrazvočne klice v nam slišen zvok in nam s tem pomaga odkrivati skrivnostni zvočni svet teh nočnih letalcev.
foto: Primož Presetnik

1

2

Ustanovitev Dolenjske sekcije DOPPS

// Rudolf Tekavčič

1: Dne 15. marca 2014 je bila v vasi Zagrad blizu Škocjana ustanovljena Dolenjska sekcija DOPPS - Dolenjska sekcija.

foto: Gregor Bernard

2: »Na dan popisa sem zalezoval vodne ptice na svojem starem odseku reke Krke.«

foto: Ivan Esenko

3: Na odseku ob Savi je »tradicionalna monokultura povodnih kosov (*Cinclus cinclus*)«.

foto: Tomi Trilar

4: Na Ljubljanskem barju so bile velike bele čaplje (*Ardea alba*).

foto: Tone Trebar (www.naturephoto-tone.com)

V soboto, 15. marca 2014, je bila v vasi Zagrad blizu Škocjana ustanovljena Dolenjska sekcija DOPPS. Udeležilo se je prek 20 ustanovnih članov in še nekaj gostov, ki smo prišli to njihovo odločitev pozdravit in podpret. Po pozdravnem nagovoru smo za predsednika sekcije izvolili Gregorja Bernarda in podpredsednika Janija Vidmarja. Sledila je predstavitev dela sekcije za letošnje leto: popis laboda grbca (*Cygnus olor*) in vodomca (*Alcedo atthis*) na reki Krki, prvi popis kosca (*Crex crex*) v Jovsih skupaj z Zavodom RS za varstvo narave, sodelovanje s Turističnim društvom Zagrad pri izdelavi gnezdilnic in njihovi postavitvi na učni poti, predavanja DOPPS v jesenskem in zimskem času (predvidoma v Novem mestu in Krškem), spremljanje gnezdenja čebelarja v peskokopu Ravno, v Vrbinu in na Bizeljskem v peskokopu v Župjeku, izlet na Lonjsko polje itd. Sekcija ima tudi namen predstaviti DOPPS in zanimive projekte, kot sta Ptice okoli nas in Pomlad prihaja! (Spring Alive), v osnovnih šolah ter ponuditi pomoč pri naravoslovnih dneh. Pravno formalni del je zaključil Andrej Hudoklin z zanimivim predavanjem o pticah Dolenjske.

Predstavniki Primorske, Pomurske in Ljubljanske sekcije ter predstavnik DOPPS in Upravnega odbora smo jim zaželeli uspešno delo in seveda lepo sodelovanje z drugimi sekcijami, pisarno in društvom. Predsednik Turističnega društva Zagrad pa jim je za srečanja sekcije prijazno ponudil brezplačno uporabo njihovih prostorov, kjer je tudi potekala ustanovna skupščina.

Vsi skupaj smo ustanovitev nove sekcije potrdili in »krstili« z zdravico dolenjskega cvička. Tudi v tem pogledu so se domačini izkazali kot dobri gostitelji in ni bojazni, da z dobro zastavljenim delom in programom, ki so ga sprejeli, v prihodnje ne bi nadaljevali.

Izmenjava vtisov z Januarskega štetja vodnih ptic (IWC) 2014

Zalezoval sem vodne ptice na svojem starem odseku reke Krke. Ptic ni bilo prav veliko, kljub temu da sem se trudil in obredel vse dostopne koticke. Ko sem bredel po Poltarici, sem ugotovil, da mi levi škorenj pušča vodo. Ob dežju, ki me je nekaj časa močil, sem torej ob vodnih pticah postal »voden« tudi jaz. Bolj kot ptice so bili tudi letos dejavni bobri. Videl sicer nisem nobenega, opazoval sem le njihove sledi. Nad mostom v Velikih Lesah sem videl tudi pižmovke (*Ondatra zibethicus*). Sto metrov dolvodno od izvira Krke sem presenetil povodna kosa (*Cinclus cinclus*), najbrž par. Dva osebka sta se družila in tudi oglašala. Sive čaplje (*Ardea cinerea*) so prežale za glodavci na travnikih, mlakaric (*Anas platyrhynchos*) pa je bilo letos presenetljivo malo. Tudi »jagrov« letos nisem srečal.

// Ivan Esenko

Med letošnjim IWC-jem sva z Dragano nabirala zvončke, saj ptic na odseku ni bilo prav veliko. Pri tem sem staknil celo klopa. Ko sva se zvečer vračala domov, pa so cesto množično prečkale prebujene žabe. Pravo pomladno doživetje in ne zimsko štetje ptic!

// Jani Vidmar

Na »moji« Sori, ki je bila zelo visoka in hitro tekoča, med letošnjim štetjem ptic očitno ni bilo prostora za ptice. Videl sem le enega povodnega kosa.

// Miha Podlogar

Midva sva popisovala na reki Reki. Pravzaprav sva bolj plavala. Seveda nisva kaj dosti »ulovila«.

// Maja Ondračka

Med vikendom zimskega štetja ptic sva se en dan »tuširala« po razmočenem grmovju ob Savi med Mojstrano in tunelom Karavanke ter naslednji dan ob Triglavski Bistrici od Mojstrane do Peričnika. To je tradicionalna monokultura povodnih kosov, ki jih je bilo letos na Savi največ doslej, ob Bistrici pa kot običajno.

// Tomi Trilar in Katarina Prosenec Trilar

Pri ribnikih v Dragi je na dan popisa deževalo, kot najbrž povsod, in ptic je bilo malo. Zato pa jih je bilo več na Koseškem bajerju. Žal bolj običajne vrste, nič posebnega. Tu so razmere drugačne kot v naravi, saj ljudje rase hranijo, predvsem pa par labodov grbcev (*Cygnus olor*), ki tam tudi gnezdi. Postala sta slavna in zelo obiskana. Pravi ptičarji bodo nad tem verjetno zavihali nos, ne moremo pa spregledati, da taka labodja družinica naredi veliko reklame in pridobi ptičjemu svetu marsikaterega oboževalca. Najbrž ste videli na spletu serijo slik o labodji družini, ki jih je s Koseškega bajerja posnel oboževalec.

// Sava Osole

Letošnji zimski popis ptic na treh odsekih Ljubljanskega barja je bil skromen; nekaj mlakaric, velike bele čaplje (*Ardea alba*) in zelenonoge tukalice (*Gallinula chloropus*). Med preletom je bilo videti nekaj običajnih vrst; sive vrane (*Corvus cornix*), srake (*Pica pica*) in par šoj (*Garrulus glandarius*). Ob pticah so mi »delale družbo« tudi pižmovke. Vreme je bilo pusto, mokro in megleno. Prav nič zimsko, kakršnega smo največkrat vajeni na popisu.

// Ivica Kogovšek

5: »Drugo mesto so osvojili labodi grbci (*Cygnus olor*), kar 37 se jih je paslo na poljih ob reki Krki.«
foto: Gregor Bernard

6: »Ob pticah so mi »delale družbo« tudi pižmovke (*Ondatra zibethicus*).«
foto: Ivan Petrič

1

2

3

1: Prirodoslovno društvo Bombay (BirdLife partner v Indiji) je šlo v akcijo za zaščito amurskih postovk (*Falco amurensis*), ki so jih Indijci lovili v ribiške mreže in jih prodajali za meso. foto: www.conservationindia.com

2: Odločitev za odstranitev »ubijalskega« daljnovođa je sledila šele po več letih dela zveze BirdLife. foto: S. Nikolov (www.LifeNeophron.eu)

3: Ena najredkejših ptic na planetu, tahitijski monarh (*Pomarea nigra*), je lani uspešno povečal svojo populacijo. foto: Jullie Larguier

Letošnji IWC je bil pravo nasprotje lanskega. S štetjem sem začel v dežju in končal v soncu pri pomladanskih 13 stopinjah. Skupaj sem preštel 170 ptic. Zmagovalke pa so bile pričakovano zopet race mlakarice (83 osebkov). Posnetek z njimi je bil na mojem popisnem odseku praktično nemogoč. Race so namreč bežale na razdalji več kot 100 metrov, kar pomeni, da človeka nimajo v najlepšem spominu. Drugo mesto so osvojili labodji (55 ptic), kar je skoraj dvakrat toliko kot lani. Od tega se jih je 37 paslo na poljih ob reki Krki. Tretje mesto so zasedli mali ponirki (*Tachybaptus ruficollis*; 14 osebkov). Liske (*Fulica atra*) so se odrezale povprečno (9 osebkov). Kormoranov (*Phalacrocorax carbo*) je bilo glede na druga leta malo (4 osebkov), sive čaplje so bile tudi le 4. Zadnje mesto sta si razdelila zelenonoga tukalica in vodomec (*Alcedo atthis*) s po enim predstavnikom.

// Gregor Bernard

Največji dosežki partnerstva BirdLife v letu 2013

// Tilen Basle

Preteklo leto je bilo za partnersko zvezo BirdLife International zelo pomembno. Naša organizacija je zrastle in sedaj pokriva skoraj dve tretjini vseh držav in območij na svetu, skupno 120 organizacij. V letu 2013 smo ustvarili nekaj izjemnih dosežkov, ki so nas popeljali še korak bliže k pravičnemu in trajnostno oblikovanemu svetu, kjer v harmoniji prebivajo narava in ljudje. Spodaj vam na kratko predstavljamo nekaj najpomembnejših dosežkov zveze BirdLife International v preteklem letu.

Zaustavitev pokola amurskih postovk v Indiji

V letu 2013 je prišla na dan novica o pokolu tisočih amurskih postovk (*Falco amurensis*) v Indiji, ki je pretresla svet. Prirodoslovno društvo Bombay (partner BirdLife v Indiji) se je odzvalo hitro in organiziralo celosten program za zaščito amurskih postovk na njihovem počivališču v naravnem rezervatu Doyang. Rezultat se je pokazal že jeseni istega leta, ko med selitvijo ni bila ujeta niti ena.

V divjino poletelo 148 mladičev klavžarja

Največja svetovna populacija prostoživečih klavžarjev (*Geronticus eremita*) v Maroku je v letu 2013 speljala 148 mladičev, kar je drugo največje število speljanih mladičev od leta 1980 naprej. Upravljanje in ohranjanje maroške populacije nadzoruje SEO (partner BirdLife v Španiji) v povezavi s Komisariatom za vodo in gozd ter GREPOM (partner BirdLife v Maroku).

Zavarovanje življenjskega prostora za zaščito kritično ogroženega ponirka

V preteklem letu sta argentinska vlada in Aves Argentinas (partner BirdLife v Argentini) naznanila ustanovitev narodnega parka v Patagoniji v velikosti 60.000 hektarov, ki bo zaščitil kritično ogroženega cesarskega ponirka (*Podiceps gallardoi*) in številne druge ogrožene endemične živali in rastline.

Odstranitev pticam nevarnega daljnovođa v Sudanu

Leta 2013 so v Sudanu iz omrežja odklopili daljnovođa, ki je od postavitve v 50. letih prejšnjega stoletja naprej pobil na tisoče ogroženih egiptovskih jastrebov (*Neophron percnopterus*).

Preprečitev uničenja Panamskega zaliva

Leta 2013 so pred uničujočimi posegi zaščitili Panamski zaliv, eno najpomembnejših območij za postanek selečnih se vodnih ptic v Ameriki. Panama Audubon Society (partner BirdLife v Panami) je s pomočjo lokalnih in mednarodnih organizacij dosegel ponovno zaščito območja, ki je eno izmed petih najpomembnejših območij za selitev in prezimovanje ptic v Ameriki.

Pomoč eni izmed najredkejših ptic na planetu

Svetovna populacija ene najredkejših ptic na svetu, tahitijskega monarha (*Pomarea nigra*), se je lani povečala za 10 osebkov, saj je iz gnezd poletelo prav toliko mladičev. Leta 2011 je svetovna populacija te vrste znašala le še 44 odraslih osebkov.

Prav projekt za pomoč tahitijskemu monarhu je v letošnjem letu prejel prvo nagrado BirdLife po izboru ljudstva. Manu (partner BirdLife v francoski Polineziji) je že leta 1998 začel s programom intenzivnega varstva gnezd, ki vključuje izboljševanje njegovega življenjskega prostora in odstranjevanje invazivnih plenilcev (podgan, mravelj). Ob uspehu jim seveda čestitamo in želimo, da svoje delo uspešno opravljajo še naprej. Prav tako ne smemo spregledati odličnega dela mnogih drugih partnerjev BirdLife. Vsi po svojih najboljših močeh prispevamo v mozaik, ki sestavlja BirdLife in skupaj gradimo boljši jutri.

Več o dosežkih partnerstva BirdLife v letu 2013 si lahko preberete med novicami na spletni strani BirdLife International (www.birdlife.org). ●

IZ TUJEGA TISKA

Protibolečinsko zdravilo diklofenak ubija ptice

// prevedla in priredila Barbara Vidmar

Afriški plešec (*Gyps africanus*) je bil v 80. letih prejšnjega stoletja v Indiji verjetno najbolj pogosta velika ujeda na svetu, kmalu pa so te velike ptice pričele zelo hitro izginjati. Po vsej Indiji, v Pakistanu in Nepalju so našli mnogo bolnih in poginjenih ptic. Razlog za izginjanje jastrebov je pojasnila študija iz leta 2004. Veterinarsko zdravilo, imenovano diklofenak, je bil glavni, če ne celo edini razlog za upad števila jastrebov. Ptice so se hranile s trupli živali, ki so jih pred tem zdravili z diklofenakom, in poginjale zaradi odpovedi ledvic. Ugotovili so, da so jastrebi poginili, tudi če je to zdravilo vsebovalo manj kot en odstotek trupel, s katerimi so se hranili.

Proizvodnja veterinarskega zdravila diklofenak kot protivnetnega zdravila za živino je bila v Indiji prepovedana leta 2006. Prepoved je sledila tudi v Nepalju, Pakistanu in nazadnje v Bangladešu. Zadnji podatki kažejo, da se uporaba diklofenaka znižuje. Kljub prepovedi pa ga lahko še vedno najdemo v truplih živine.

Vendar pa se zgodba z diklofenakom še ni končala. V Evropi je njegovo uporabo pred približno tremi leti dovolila EU DG SANCTO z Direktivo 2001/82/EC. Zdravilo, ki vsebuje diklofenak, naj bi bilo za ljudi varno in proizvedeno za lajšanje bolečin. Danes ga lahko kupimo v lekarnah. Glede na to, da so za lajšanje bolečin na voljo zdravila z enakim učinkom kot diklofenak, se BirdLife International zavzema za prepoved uporabe tega zdravila tudi v Evropi.

Izvorni članek: <http://www.rspb.org.uk/supporting/campaigns/vultures/diclofenac.aspx> ●

1: Množična prodaja diklofenaka v Evropski Uniji bi lahko izničila desetletja prizadevanj za ohranitev jastreb. Na sliki je beloglavi jastreb (*Gyps fulvus*). foto: Jani Vidmar

1

2

3

4

Izlet v Sečoveljske soline

// Gregor Bernard

1// DOPPS-ova družina se je prvega marca pod vodstvom Vojka Havlička odpravila v Sečoveljske soline, ki naj bi bile v tem času za ornitologe in ostale ljubitelje ptic še posebej zanimive. Kljub ne najboljšim napovedim se nas je kar nekaj zbralo pred vhodom v Sečoveljske soline, kjer nas je pričakal naš vodnik, ornitolog in naravovarstvenik Iztok Škornik.

2 in 3// Opazovanje naj bi bilo osredotočeno predvsem na vodne ptice in pobreznike, a je bil ta dan njihov obisk bolj skromen. Zato smo bili veseli skoraj vsake ptice. Na hrvaški strani Dragonje nam je svoje lovske spretnosti pokazala samica pepelastega lunja (*Circus cyaneus*). Glavna atrakcija našega obiska so bile duplinske kozarke (*Tadorna tadorna*; na sliki 2), ki so se letos zbrale v velikem številu. Bilo jih je prek 300. Začel je pihati jugo in morali smo poiskati zavetje. Poleg duplinskih kozark, ki jih je bilo, mimogrede, več kot mlakaric (*Anas platyrhynchos*), smo opazovali še druge rase: konopnice (*Anas strepera*), žvižgavke (*A. penelope*) in tudi par rac žlicaric (*A. clypeata*), ki mi jih je na koncu uspelo ujeti v teleskop.

4// Nato se je nebo še bolj zaprlo in na hrvaški strani je že pošteno lilo. Mi pa smo na naši strani neustrašno opazovali naprej. Na morju je bilo največ čopastih (*Podiceps cristatus*) in črnovratih ponirkov (*P. nigricollis*), nekaj že v svatovskem perju. Ko nas je dodobra opralo, je bilo na odprtem mogoče videti lepo število polarnih slapnikov (*Gavia arctica*; na sliki 4).

Pot nazaj je bila sicer dolga in vetrovna, a z mislijo na toplo joto je šlo lažje. Hvala Vojku in Iztoku za dobro organizacijo in na koncu še Viljani, ki nas je tako lepo pogostila.

foto: vse Gregor Bernard •

NOVICAM NA POT

Letos avgusta sem se udeležil XXI svetovne konference BirdLife international v Rosenheimu. Med več izbirnimi delavnicami sem se odločil sodelovati na temi "razvoj NGO-jev (nevladnih naravovarjalnih organizacij). Naučili smo se veliko. Številčnost članstva je glavni adut nevladnih organizacij. Člani morajo biti obveščeni o delovanju društva in zmotivirani k sodelovanju, saj le tako soustvarjajo društveno življenje in imajo občutek pripadnosti društvu. Podobna društva imajo poleg strokovnih revij (mi imamo Acrocephalus) namenjenih strokovni in tudi širši javnosti, tudi informativne biltenne, kakor koli že imenovane, ki članke obveščajo o društvenem življenju.

Pred vami je torej poskusna, multa številka informativnega biltena imenovanega NOVICE DOPPS. Na uporabo kratice se bomo morali navaditi, saj je dolgo imenovanje našega Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije za marsikoga, predvsem

pa za tujce preveč komplicirana. Društvene novice smo si na izvršilem odboru zamislili kot dvomesečnik, ki vas bo (člane) ažurno obveščal o tekočih dogajanjih, o poteku akcij, projektov, posvetovanjih in o zanimivejših dogajanjih v društvenem življenju. V prilogi novic boste obveščeni tudi o poteku izletov, predavanj, o pomembnejših društvenih dokumentih. Prav gotovo si člani želite tudi seznama naslovov vseh članov društva, seznama knjig in revij iz naše bogate knjižnice. Poročali bomo tudi o delu komisij in društvenih odborov. Seveda boste lahko v Novice pisali tudi vi, člani. Prav oglašanje članov mora biti namenjen znaten del biltena. Če bo odziv velik, lahko tudi povečamo število strani. Novice pred vami so poskusna številka. Pišite nam, če ste zadovoljni z konceptom in obliko. Napišite kaj pogrešate in česa si ne želite v naših NOVICAH DOPPS. Torej pišite nam! Na društven naslov.

Slavko Polak

1

2

3

20 let poljudnega društvenega glasila – 1. del

// Petra Vrh Vrezec, Andreja Ramšak

Letos praznujemo 20. obletnico izdajanja poljudnega društvenega glasila, ki se je do aprila leta 2000 imenovalo *Novice DOPPS*, od takrat naprej pa *Svet ptic*. V letošnjem 20. letniku bomo zato posvetili nekaj besed tudi zgodovini razvoja *Novic DOPPS* v revijo *Svet ptic*, kakršno beremo danes.

Spodbuda za nastanek društvenega glasila

Oktober 1994 sta Slavko Polak in Borut Mozetič zasnovala in uredila nulto, poskusno številko informativnega biltena *Novice DOPPS*. K temu jih je spodbudila XXI. Svetovna konferenca BirdLife International v Rosenheimu, na kateri so poudarili, da je za številčnost članstva zelo pomembno obveščanje o delovanju društva in spodbujanje k sodelovanju, saj le tako soustvarjajo društveno življenje in krepijo občutek pripadnosti društvu. Zaradi tega se je pokazala potreba po društvenih novicah, ki bi dopolnile društveno publicistiko. Strokovno revijo *Acrocephalus* je DOPPS namreč izdajal že od leta 1980. Društvene novice so si zamislili kot dvomesečnik, ki je članke obveščal o tekočih dogajanjih, potekih akcij in projektov, izletih, predavanjih ipd.

Razvojná pot Novic DOPPS

Urednikovanje prve številke *Novic DOPPS* je prevzela biologinja Andreja Ramšak. Na začetku so predstavljali projekte DOPPS, poročila odborov in komisij DOPPS, poteke popisov, objavljali razpise in poročila s srečanj mladih ornitologov Slovenije, vabili v knjižnico DOPPS in objavljali seznam periodike na DOPPS-u, objavljali seznam predavanj in izletov ter vabili na akcije, v uvodnikih pa se lotevali zanimivih in žgočih tem varstva narave. Besedila so popestrili z risbami ptic, ki so jih risali člani DOPPS – Slavko Polak, Marjan Vaupotič, Irena Pavlaković in Miro Perušek. Marjan Vaupotič je velikokrat objavil tudi aktualne karikature.

V začetku je *Novice DOPPS* oblikovala urednica kar sama, kar je pomenilo neprespano noč pred oddajo v tisk. Grafično prenovo so *Novice DOPPS* doživele v četrtem letniku izhajanja (1998), ko je oblikovanje prevzela Darja Šipec. V slikovni material je vključila risbe ptic iz prirodoslovne literature s preloma stoletja. Prelom revije je prevzel Primož Karba, tiskanje pa Tiskarna Artelj. V naslednjem letu se je povečalo število ljudi, ki so urednici pomagali soustvarjati *Novice DOPPS*. Pomočnik glavne urednice je pri drugi številki 5. letnika postal Peter Legiša, pri pridobivanju in izboru prispevkov pa je pomagal uredniški svet v sestavi Damijan Denac, Andrej Figelj, Leon Kebe, Borut Mozetič in Al Vrezec. S to številko so pričeli objavljati fotografije, kratke članke in predstavitev ptic, utrinke z opazovanj ptic in naravovarstvene članke. V istem letu so *Novice DOPPS* registrirali kot javno glasilo in pridobili zanj sofinanciranje s strani Ministrstva za okolje, prostor in energijo.

Začetki revije Svet ptic

Iz društvenega biltena je aprila 2000 nastala barvna revija *Svet ptic*. S prenovo društvene revije *Acrocephalus* v letu 1999, ki jo je izpeljal takratni urednik Borut Štumberger s sodelavci, so bili postavljeni temelji za nastanek poljudne revije za ornitologijo *Svet ptic*. V urednici Andreji Ramšak in uredniškem svetu je že nekaj časa zorela ideja o poljudni reviji. Prehod iz biltena v poljudno revijo je pomenil veliko vsebinsko spremembo in zahtevnejšo tehnično izvedbo ter seveda večji strošek. Zagnana urednica ter odlični uredniški svet v sestavi Luka Božič, Damijan Denac, Leon Kebe, Borut Rubinič in Al Vrezec so zmogli premestiti tudi te težave. V reviji so prvič svoje mesto našle rubrike ornitološki potopis, varstvo narave, portret ptice, ornitološki izlet, mladi ornitolog, akcije in skrivnostna fotografija. Oblikovanje, tehnično urejanje ter prelom je prevzel Tomaž Berčič, tisk Gepard II, za lektorja so izbrali Henrika Cigliča, ki še vedno vztraja pri popravljanju slovničnih napak v besedilih, objavljenih v *Svetu ptic*. Revijo sta sofinancirala družba Mobitel in Ministrstvo za okolje in prostor RS. ●

1: Oktobra 1994 sta Slavko Polak in Borut Mozetič zasnovala in uredila nulto, poskusno številko informativnega biltena *Novice DOPPS*.

2: Urednikovanje prve številke *Novic DOPPS* je prevzela biologinja Andreja Ramšak. Bila je zagnana in ob pomoči uredniškega sveta je uspela bilten razviti v obsežno, barvno in poljudno revijo *Svet ptic*. foto: osebni arhiv

3: Prehod iz biltena v barvno revijo *Svet ptic* aprila 2000 je pomenil veliko vsebinsko spremembo in zahtevnejšo tehnično izvedbo ter seveda večji strošek.

1

2

V Kataloniji med pticami in riževimi polji

// Bojana Lipej, Borut Mozetič, Bia Rakar, Nataša Šalaja

1: Populacija sultank (*Porphyrio porphyrio*) si je v Španiji v zadnjih desetletjih opomogla.

foto: Matteo de Luca

2: Lep primer družbene odgovornosti fundacije Catalunya-La Pedrera so obnovljene soline in interpretacijski center MonNatura Delta.

foto: Borut Mozetič

2007-2013
cooperazione territoriale europea
programma per la cooperazione
transfrontaliera
Italia-Slovenia
evropsko teritorialno sodelovanje
program čezmejnega sodelovanja
Slovenija-Italija

Krizni časi kličejo tudi po spremembah pri upravljanju zavarovanih območij. V okviru projekta Adriawet 2000, ki ga uresničujemo skupaj z italijanskimi partnerji, smo med priprave na izdelavo skupnega modela novih oblik upravljanja severno-jadranskih mokrišč vključili tudi izobraževalne delavnice in ekskurzije. Tako smo med 19. in 21. februarjem 2014 obiskali naravni park na delti reke Ebro na španski sredozemski obali.

Dr. Francesc Vidal Esquerré, direktor parka, nam je s sodelavci predstavil območje delte reke Ebro, ki se razprostira na 32.000 hektarjih: od tega je največ prostora namenjenega pridelavi riža (več kot 20 tisoč hektarjev), preostanek naravnih življenjskih prostorov pa je zavarovan kot 7.802 hektarjev velik naravni park. Z nami so delili svoje upravljalvske izkušnje, uspehe in težave ter predstavili odnose med parkom in lokalnimi skupnostmi. Na območju parka se lahko pohvalijo s šestimi interpretacijskimi centri, ki predstavljajo različne tematike, povezane z naravo, kulturo in zgodovino območja. Uspeh parka pa je nedvomno povezan tudi s sedem let trajajočim sodelovanjem med upravljavcem in lokalnimi deležniki, ki temelji na Evropski listini za trajnostni turizem. Sad tega povezovanja sta tudi pester izobraževalni program in uspešno sodelovanje z lokalnimi šolami, ki se s pomočjo državnih sredstev redno udeležujejo vodenih ogledov na območju parka. Še posebej zanimiv je bil sestanek z lokalnimi deležniki, ki skupaj z upravljavci parka ustvarjajo pestro turistično ponudbo za obiskovalce s poudarkom na prikazu tradicionalnega ribištva in

kmetijstva, izobraževalnih aktivnosti ter gostinskih in namestitvenih storitvah.

Na vključevanju tradicionalne rabe temelji tudi upravljanje Naravnega rezervata Riet Vell, kjer je španski partner zveze BirdLife International SEO že pred več kot desetletjem začel z dandanes uspešno ekološko pridelavo riža in dokazal, da takšna raba ni v nasprotju s cilji ohranjanja ptic in njihovih življenjskih prostorov. Ravno nasprotno – na obisku območja s pestrim prepletom riževih polj, lagun, trstičja in pašnikov smo opazovali številne rase žličarice (*Anas clypeata*), kreheljce (*Anas crecca*), liske (*Fulica atra*) in zelenonoge tukalice (*Gallinula chloropus*). Najbolj pa so se nam v spomin vtisnile sultanke (*Porphyrio porphyrio*), nad katerimi so se neprestano spreletavali rjavi lunji (*Circus aeruginosus*).

Eko muzej parka že od svoje otvoritve leta 1989 seznanja obiskovalce, kako se je tamkajšnji človek skozi zgodovino naučil sobivati s svojim okoljem, ga varovati in ohranjati. V značilnih hišah, imenovanih »baracca«, so na ogled tradicionalni ribiški pripomočki in orodje za pridelovanje riža, v akvariju pa smo spoznavali značilne avtohtone vrste rib in dvoživk, ki naseljujejo območje delte reke Ebro. Solinarska kultura območja je predstavljena v centru MonNatura Delta v lasti fundacije Catalunya-La Pedrera, ki je v okviru uresničevanja projektov družbene odgovornosti poskrbela za obnovo zapuščenega območja in ureditev zelo zanimivih interpretativnih vsebin.

Klub natrpanemu programu je nekaj časa ostalo tudi za opazovanje in doživljanje narave. Že prvi dan smo se s čolnom odpravili na ustje reke Ebro, kjer smo poleg kormoranov (*Phalacrocorax carbo*), plevic (*Plegadis falcinellus*) ter številnih rečnih galebov (*Chroicocephalus ridibundus*) lahko opazovali tudi posamezne osebkke sredozemskih galebov (*Ichthyaeus audouinii*), ki je ena od pomembnejših gnezdil območja, saj tukaj redno gnezdi do 15.000 parov, kar je več kot 60 % svetovne populacije. Obiskali

smo tudi sladkovodne izvire Ullals de Baltazar (Baltazarjeva očesa), ki so bivališča nekaterih ogroženih vrst rib in dvoživk, npr. španskega endemita *Valencia hispanica*. Ob obiskih številnih lagun smo lahko občudovali tisočglave jate spremenljivih prodnikov (*Calidris alpina*) in plamenec (*Phoenicopterus roseus*), na stotine peščencev (*Calidris alba*) in desetine kamenjarjev (*Arenaria interpres*). Lagunska območja privabljajo tudi veličastne kaspijske čigre (*Hydroprogne caspia*), nagledali pa smo se tudi zalivskih (*Chroicocephalus genei*) in rjavih galeb (*Larus fuscus*). Skratka, lepo, poučno in zaradi nekateri vrst ptic tudi povsem nevsakdanje. ●

Mladinski ornitološki raziskovalni tabor Goričko 2014

Tudi letos bomo v začetku poletnih počitnic organizirali mladinski ornitološki tabor. Nanj ste vabljeni mladi med 12. in 18. letom, ki si želite poglobiti znanje na področju ornitologije in naravovarstva, se izpopolniti v prepoznavanju ptic na terenu ter se ob tem družiti in izmenjevati izkušnje z vrstniki in mentorji.

Tabor bo predvidoma potekal **od srede, 26. junija, do torka, 3. julija 2014**, na Goričkem. Na taboru bo delovalo pet skupin, ki jih bodo vodili izkušeni mentorji – ornitologi. V skupini bodo po največ štirje udeleženci. Vsaka skupina se bo lotila raziskovanja določene teme. Letošnji tabor bo potekal v okviru projekta UPKAČ.

Kako se prijaviš

Če se želiš udeležiti tabora, nam to čim prej sporoči na naslov eva.vukelic@dopps.si ali **DOPPS, p.p. 2990, 1001 Ljubljana**, in poslali ti bomo prijavnico. Prijave zbiramo do **15. maja 2014**. Število udeležencev je omejeno. V začetku junija boste prijavljeni obveščeni o izboru in vseh drugih podrobnostih v zvezi s taborom. Za več informacij pokličite na številko 01/426 58 75, 031 652 152 ali pišite na zgornji naslov.

Je lahko tudi tako spretno bitje, kot je kmečka lastovka, nerodno? // Jani Vidmar

Sredi lanskega julija sem na večer skočil pogledat trstičje v Zdravce, kjer je prenočevalo na stotine kmečkih lastovk (*Hirundo rustica*). Mojo pozornost je takoj vzbudil vrh rogoza, ki je kakih petnajst metrov proč nenavadno »potrzaval«. Počasi sem se mu približal v upanju, da bom zalotil bobra, srno ali kakšno drugo žival. A v naravi je že tako, da se nikoli ne zgodi to, kar predvidevaš! V rogovili rogoza je bila za vrat ukleščena mlada kmečka lastovka. Nisem mogel verjeti, da je lahko tudi tako elegantno bitje, kot je lastovka, tako »štorasto«!

Previdno sem jo snel z rogovile. Zaradi ostrine rogoza je bila obdrgnjena po vratu in nogah ter tako izčrpana, da je negibno obležala na tleh, kamor sem jo položil. Odneseš sem jo do potoka in ji po kapljicah dajal vodo. Presenetljivo lahko je pila, potem pa celo pot do Ljubljane spala na sopotnikovem sedežu. Še nekajkrat sem jo »prisilil« piti vodo in zjutraj je bila že sposobna sedeti na palčki v kletki. Vzel sem jo s seboj v službo z mislimi, da jo v nekaj dneh s hrano in vodo spravim toliko k sebi, da bo lahko poletela. A borka je že ob desetih zjutraj nemirno skakljala po kletki. Zbal sem se, da bi po nepotrebem porabljala energijo, zato sem se odločil, da preizkusim njene letalne sposobnosti. Vrgel sem jo nizko v zrak, saj sem mislil, da bo bolj podobna kamnu kot pa ptici. Na moje presenečenje je poletela, kot da ji nič ne manjka.

Še nekaj časa sem čakal, da mi kdo od obročkvalcev v Trzinu, ki so poznali lastovkino zgodbo, sporoči, da je ujel kmečko lastovko z golim vratom in dolenjskim dialektom. A je žal odletela neznano kam! ●

1: V rogovili rogoza je bila za vrat ukleščena mlada kmečka lastovka (*Hirundo rustica*).
foto: Jani Vidmar

avtorji:

Damijan Denac
 Urša Koce
 Bojana Lipej
 Borut Mozetič
 ekipa NRŠZ
 Ivan Petrič
 Tanja Šumrada
 Al Vrezec

fotografi:

1: Tilen Basle
4: Igor Brajnik
5, 10, 11: Bojana Lipej
12: Urša Koce
15: Matevž Lenarčič
18: Damijan Denac
19: Dominik Bombek
20: Ivan Petrič
21: Universal museum Joanneum

1// Mladi obiskali Park Škocjanske jame

Deset članov mladinske sekcije DOPPS je 6. in 7. decembra 2013 obiskalo Regijski park Škocjanske jame. V okviru ekskurzije so nam zaposleni prijazno predstavili svoje delo in nam omogočili ogled prostorov javnega zavoda, ki upravlja s parkom. Zanimali so nas različni vidiki upravljanja, še posebno pa pristanek k vključevanju mladih, izobraževanje vodnikov po parku, sodelovanje z lokalnim prebivalstvom ter načini financiranja delovanja parka. Obisk je bil še posebno zanimiv zato, ker je UNESCO na tem območju leta 2004 razglasil Biosferni rezervat Kras – drugega od samo treh, ki so bili doslej razglašeni v Sloveniji. Drugi dan smo mladi imeli interno delavnico o pripravi in pisanju projektov, v okviru katere smo po skupinah razvijali tri konkretne projektne predloge z naravovarstveno in izobraževalno tematiko. Z uresničevanjem dveh od teh projektov smo intenzivno začeli že takoj v začetku letošnjega leta. TŠ

2// Delavnica o mladih in kmetijstvu

Predstavnica DOPPS sem se v imenu BirdLife Europe udeležila delavnice z naslovom »Youth and young farmers workshop«, ki je 11.–12. decembra 2013 potekala v Bruslju. Dogodek je obiskalo prek 100 mladih udeležencev – kmetov in drugih prebivalcev podeželja – iz vseh dr-

žav članic Evropske unije. Pogovori so se dotikali različnih problematik, ki pestijo mlade, kot so iskanje novih tržnih poti za mlade kmete, vključevanje mladih v odločevalske procese ter spodbujanje generacijske pomladitve na podeželju in kmetijah. Na posvetu smo za diskusijo odprli tudi temo o pomenu mladih kmetov pri reševanju biodiverzitetne krize v Evropi. Dogodek je potekal v pozitivnem duhu in pokazal, da kmetijstvo za mlade znova postaja vse bolj perspektivna panoga. TŠ

3// Kravja čaplja v Škocjanskem zatoku

Prvo kravjo čapljo (*Bubulcus ibis*) smo na območju Naravnega rezervata Škocjanski zatok opazovali 9. aprila 2008. Pred tem datumom so bili posamezni osebki kravje čaplje (vedno je šlo za odrasle osebke) v Sloveniji opazovani le v Krajinskem parku Sečoveljske soline. Od leta 2009 se kravje čaplje v Škocjanskem zatoku redno pojavljajo v času spomladanskega in jesenskega preleta. Njihovo redno pojavljanje lahko pripišemo tudi dejstvu, da smo konec leta 2008 na območje Bertoške bonifike naselili prve pašne živali, ki nam s pašo pomagajo pri upravljanju z vegetacijo sladkovodnega dela naravnega rezervata. V nasprotju z drugimi vrstami čapelj, ki se večinoma prehranjujejo z ribami, plazilci in dvoživkami, imajo namreč kravje čaplje na svojem jedilniku

veliko raje žuželke, ki jih pobirajo izpred gobcev in nog kamarških konj in podolskega goveda. V zimi 2012/13 smo prvič zabeležili pojavljanje kravje čaplje tudi v času prezimovanja (3. 12. 2012 in 9. 1. 2013), v letošnji zimi so bili trije odrasli osebki kar stalni gosti. V obdobju od leta 2008 smo tako zabeležili že več kot 60 opazovanj kravje čaplje, 20. novembra 2013 pa smo opazovali kar šest osebkov hkrati. BM

4// Zanimivosti iz sveta ptic v NRŠZ v letu 2013

Število vrst in populacij ptic, ki sta najpomembnejša kazalnika uspešnosti obnove in upravljanja Škocjanskega zatoka, še kar raste. V letu 2013 smo opazili kar 2 novi vrsti, in sicer srednjega žagarja (*Mergus serrator*) ter kratkoprstega škrjančka (*Calandrella brachydactyla*). Zabeležili smo tudi novo, 42. gnezdečo vrsto - rumenonogega galeba (*Larus michahellis*). Na gnezditvenih otočjih v laguni je bilo maja obročkanih 51 mladičev navadne čigre (*Sterna hirundo*). Zabeležili smo rekordno število gnezdečih parov polojnikov (*Himantopus himantopus*; 28), malih deževnikov (*Charadrius dubius*; 8), rdečenogih martinov (*Tringa totanus*; 5) in navadnih čiger (56). ekipa NRŠZ

5// Kobili Škocjanskega zatoka

Kamarški kobili, žrebička Cabidoule in Rižana, ki sta julija 2013 doži-

2007-2013
cooperazione territoriale europea
programma per la cooperazione
transfrontaliera
Italia-Slovenia
evropsko teritorialno sodelovanje
program sodelovanja Slovenija-Italija

Investiamo nel vostro futuro!
Naložba v vašo prihodnost!
www.ita-slo.eu

Progetto cofinanziato dal Fondo europeo di sviluppo regionale
Projekt sofinancira Evropski sklad za regionalni razvoj

veli in preživeli brutalni napad, sta po dolgotrajnem zdravljenju k sreči popolnoma okrevali. Zaradi njune varnosti sta trenutno še vedno v Polzeli, v rehabilitacijskem centru Petra, kjer domujeta od 24. septembra 2013. Decembra 2013 ju je obiskala celotna ekipa NRŠZ, prepričali smo se o njunem dobrem počutju in odlični oskrbi Društva za zaščito konj. Trudimo se, da bi se lahko vsi trije konji kmalu vrnili na domače pašnike, saj se zaradi neljubih dogodkov zdaj v Škocjanskem zatoku pase le štiričlanska čreda podolskega goveda. ekipa NRŠZ

6// Zeleno srce Kopra - izšla je druga izdaja vodnika po naravnem rezervatu

V okviru projekta Adriawet 2000 – Jadranska mokrišča za omrežje Natura 2000 – smo v začetku leta 2014 izdali vsebinsko dopolnjeno publikacijo *Zeleno srce Kopra - vodnik po rezervatu*, dostopno tudi v italijanskem jeziku. Publikacija, namenjena obiskovalcem rezervata, ponuja napotke za obisk rezervata ter daje informacije o življenjskih okoljih, živalstvu, rastlinstvu in nastanku Škocjanskega zatoka. Predstavljen je tudi projekt Adriawet 2000 s projektnimi območji v sosednji Italiji. Vabljeni k branju in obisku rezervata! Publikacija je v elektronski obliki dostopna na spletni strani www.skocjanski-zatok.org. ekipa NRŠZ

7// Izobraževanja v okviru projekta Adriawet 2000

Oktober 2013 smo začeli z izobraževanji v okviru projekta Adriawet 2000. Namenjena so upravljavcem zavarovanih območij, vključenih v projekt, in v nastajajočo čezmejno mrežo. Predvidenih je šestih izobraževanj, osredotočenih na okoljsko komunikacijo in interpretacijo, ekosistemske storitve in parkovno znamenje, socialno ekonomijo in sisteme financiranja zavarovanih območij. Aktivnost dopolnjujejo izobraževalne ekskurzije v tri priznana zavarovana območja v tujini (februarja v Španiji ter maja v Avstriji). ekipa NRŠZ

8// Vzgojno - izobraževalni program Adriawet2000

V okviru projekta Adriawet 2000 smo s partnerji projekta – Deželni podjetjem Agricoltura Veneto, Il Mosaico – konzorcij družbenih zadrug s.c.s. in Občino Štarancan iz Italije, ki so tudi upravljavci nekaterih zavarovanih območij, pripravili skupni vzgojno-izobraževalni program. Ta temelji na predhodno pridobljenih izkušnjah pri uresničevanju izobraževalnih aktivnosti v zavarovanih območjih in ugotovitvi, da so mokrišča severnega Jadrana med seboj tesno povezana območja. Njihova ohranitev se lahko zagotovi samo s primernim in usklajenim varstvom ter ustreznim upravljanjem in osveščanjem. Program podaja osnovna priporočila

za načrtovanje, izvedbo in ovrednotenje vzgojno-izobraževalnih dejavnosti v zavarovanih območjih severnega Jadrana in je primarno namenjen osnovnošolskim skupinam in njihovim učiteljem, to je skupinam, ki so že doslej najpogostejše obiskovale takšna območja. Cilj programa je dvig osnovnošolskega nivoja znanja in zavesti o pomenu ohranjanja biotske pestrosti in omrežja Natura 2000 kot tudi zagotavljanje večjih možnosti za naravoslovno in naravovarstveno usposabljanje učiteljev. BL

9// Delavnica za pripravo protokola za ukrepanje ob pojavu zaoljenih ptic

Konec januarja 2014 je bila v prostorih Agencije RS za okolje v Koprju že tretja delavnica za pripravo protokola (strokovnih smernic) za ukrepanje ob pojavu zaoljenih ptic v primeru onesnaženj na morju in vodotokih (projekt SIMARINE-NATURA). Kot že prvi dve, prva julija in druga oktobra 2013, je tudi tretja delavnica potekala v smislu priprave zgoraj omenjenega protokola. Člani delovne skupine, ki jo sestavljajo Zorka Sotlar (Agencija RS za okolje), Matjaž Žetko (Agencija RS za okolje), Zvezdan Božič (Uprava RS za zaščito in reševanje), Primož Bajec (Uprava RS za pomorstvo), Peter Maričič (Veterinarska ambulanta d.o.o. Koper in Zatočišče za prostoživeče živalske vrste Golob d.o.o. iz Mute), Aljoša Švab (Komu-

10

11

nala Koper d.o.o.) in Bojana Lipej (DOPPS), so na delavnici temeljito pregledali prvo delovno verzijo protokola, podali ustrezne dopolnitve in spremembe ter se dogovorili o načinu oziroma postopku vključitve tega protokola v državni Načrt zaščite in reševanja ob nesrečah na morju. V veliko pomoč pri pripravi protokola so jim bile pridobljene izkušnje iz usposabljanja za prostovoljce, ki je lani novembra potekalo v Sežani in Kopru. **BL**

10// Naravoslovni dnevi v Škocjanskem zatoku

V letu 2013 smo na območju Škocjanskega zatoka ponovno zabeležili veliko število šolske mladine, ki je prišla spoznavat pestrost in bogastvo rezervata v okviru šolskih naravoslovnih dni. Kot že predhodna leta so še vedno najbolj številčni učenci iz osnovnih šol (skoraj 50 %) tako z lokalnega kot tudi širšega območja Slovenije, vedno pogostejši obiskovalci pa postajajo dijaki srednjih šol (malo več kot 27 %) in študentje (skoraj že 10 %), ki spoznavajo Škocjanski zatok v okviru različnih terenskih vaj. **BL**

11// Zaposlitev Aleša Marsiča

Dne 16. januarja 2014 smo na DOPPSu zaposlili novega sodelavca – Aleša Marsiča. Aleš je zaposlen kot naravovarstveni nadzornik v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok, kjer so njegove glavne na-

loge opravljanje naravovarstvene nadzorne službe, delo z obiskovalci, vzdrževanje infrastrukture, skrb za živino in opravljanje vseh drugih nalog za nemoteno upravljanje rezervata. Z Alešem imamo dolgotrajne izkušnje, saj je kot prostovoljec že v preteklosti veliko pomagal pri različnih opravilih v rezervatu in se vselej odlično izkazal. Odlikujeta ga predvsem velika predanost delu in izjemna ročna spretnost, prav tako ima bogate izkušnje pri delu z živino. Veseli smo, da se je Aleš odločil za delo v našem kolektivu in mu med nami želimo vse dobro ter veliko uspehov pri delu. **DD**

12// Evropski sklad za pomorstvo in ribištvo bo prispeval k ohranjanju morske biotske raznovrstnosti

Na projektu SIMARINE-NATURA, namenjenem vzpostavitvi območij Natura 2000 za sredozemskega vranjeka (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) v slovenskem morju, vstopamo v drugo etapo. Potem ko smo zaključili večino terenskih aktivnosti, začnemo z analizo zbranih podatkov o razširjenosti in številčnosti vranjekov, na osnovi katerih bomo identificirali morská Mednarodno pomembna območja za ptice (IBA), ki bodo v zadnji etapi projekta vključena v omrežje Natura 2000. Ob koncu prejšnjega leta smo prejeli tudi poročilo o prehrani vranjekov, ki ga je na osnovi analize njihovih izbljuvkov izdelal italijan-

ski zavod Shoreline v sodelovanju s slovenskimi strokovnjaki za sistematiko morskih rib.

Hkrati odpiramo tudi nova vrata za ohranjanje našega morskega ekosistema. Zavedamo se, da je razglasitev varovanih območij Natura 2000 šele prvi korak do uspešnega ohranjanja biotske pestrosti našega malega, a bogatega modrega bisera. Zato smo aktivno pristopili k pripravi nacionalnega Operativnega programa Evropskega sklada za pomorstvo in ribištvo (ESPR), ki je namenjen trajnostnemu razvoju ribištva in akvakulture. Za morski ekosistem vesela novica je, da bo v novi finančni perspektivi 2014-2020 sklad podpiral tudi aktivnosti, namenjene varovanju morskega okolja in ohranjanju morske biotske pestrosti. Da je tako, se moramo zahvaliti tudi trdemu delu pomembnih evropskih naravovarstvenih organizacij, med drugim naši krovni organizaciji BirdLife International, ki so veliko prispevale k temu, da je ribiška politika v Evropi danes bolj okoljsko naravnana in ne podpira več razmaha najbolj uničujočih ribolovnih dejavnosti. To je dobra novica tudi za ranljivo slovensko ribištvo, ki si najpomembnejše ribolovne vire deli z ribiško veliko močnejšima sedama, Italijo in Hrvaško.

Na DOPPS-u smo že podali predloge glede aktivnosti za vključitev v program, ki bi bile namenjene ohranjanju morskih ptic pri nas. Zlasti se zavzemamo za to, da se bolje preu-

čijo odnosi med ribiško dejavnostjo in morskimi pticami in po potrebi prilagodijo ribiške tehnike in orodje tako, da bo vpliv na ptice čim manjši. Svoje predloge bomo dopolnili s predlogi društva Morigenos, ki se zavzema predvsem za ohranjanje delfinov in morskih želv v slovenskem morju. Oboji pa si želimo tudi dobrega sodelovanja z ribiči, ki bodo ravno ob podpori prenovljenega sklada ESPR lahko stopili v prve vrste varuhov morskega okolja, s katerim so tako tesno povezani. **UK**

13// Projekt LIVEDRAVA predstavili kolegom iz avstrijskega WWF

V sredo, 22. januarja 2014, smo območje akcij projekta LIVEDRAVA predstavili kolegom z avstrijskega WWF (World Wide Fund for Nature oz. Svetovni sklad za naravo). Obiskala sta nas Arno Mohl in Tanja Nikowicz, ki imata veliko izkušenj z nižinskimi rečnimi ekosistemi. Posebej so ju zanimala renaturacije rečnih rokavov in druge akcije v strugi Drave. Zato smo si podrobneje ogledali rokav nasproti Dravinje, ki ga bomo odprli leta 2015. Voda je bila izrazito visoka in rokav je bil povsem pretočen, kar se sicer zgodi le poredkoma. Ob vrnitvi smo srečali kmeta, g. Meznariča, ki upravlja z velikimi kmetijskimi površinami v rečni loki. Z njim smo izmenjali poglede o naravnih procesih in kmetovanju tukaj nekoč in danes, kar je bilo izjemno zanimivo. Terenski

dan smo zaključili s pogovorom o novih priložnostih za renaturacije, ki so pomembne za ohranjanje biotske raznovrstnosti, za zagotavljanje večje varnosti pred poplavami in kvalitete podtalnice. **DD**

14// Obisk nadzornika projekta

V četrtek in petek, 6. in 7. februarja 2014, je potekal obisk nadzornika projekta LIVEDRAVA, prof. dr. Mitja Kaligariča, ki opravlja nadzorniško funkcijo za Evropsko komisijo pod pokroviteljstvom organizacije Astrale. Prvi dan smo podrobno poročali o delu in dosežkih na projektu v preteklem letu oz. od njegovega prejšnjega nadzorniškega obiska, ki je bil februarja lani. Poročanje je potekalo v prostorih DOPPS na Tržaški 2 v Ljubljani, navzoči pa so bili še predstavniki partnerjev in sofinancerja VGB – mag. Smiljan Juvan in Alenka Kovačič, VGP Drava – Agata Suhadolnik ter MKO – Julijana Lebez Lozej. Vsebinskemu poročilu je sledilo administrativno in finančno preverjanje. Naslednji dan je nadzornik opravil ogled projektnih lokacij in dosedanjih izvedb na terenu, kjer smo se osredotočili predvsem na lagune, saj smo tam na terenu doslej opravili največ aktivnosti. Za nami je naporno projektno leto predvsem z vidika vodenja projekta in akcij pridobivanja vseh soglasij in dovoljenj, kljub temu pa nam je uspelo uresničiti praktično vse zastavljene cilje, zato ocenju-

jemo, da s projektom dobro napredujemo, kar smo pokazali tudi ob nadzoru. **DD**

15// Kupili traktor in opravili prvo snemanje iz zraka

V okviru projekta LIVEDRAVA smo januarja 2014 kupili traktor s priključki. Gre za manjši traktor znamke New Holland TD4040F. Od priključkov smo kupili gozdarski vitel, enosno prikolico in hidravlično nakladalko z vilicami in kesonom. Traktor nujno potrebujemo pri opravljanju številnih projektnih akcij, nepogrešljiv bo tudi pri oskrbovanju živine, ki jo nameravamo na območje Ormoških lagun izpustiti še v letošnjem letu.

V soboto in nedeljo, 11. in 12. januarja 2014, smo iz zraka opravili snemanje območja Naravnega rezervata Ormoške lagune v ustanavljanju. Snemanje je vključeno v akcijo E.6 – izdelava dokumentarnega filma in je predvideno dvakrat, in sicer pred izvedbo renaturacijskih del in po zaključku. Snemanje je opravilo podjetje AEROVIZIJA d.o.o., pilot in fotograf je bil Matevž Lenarčič. **DD**

16// Delavnica AdriaWet 2000 v Gorici v Italiji

DOPPS je partner v projektu AdriaWet 2000 – Adriatic Wetlands for Natura 2000 (www.adriawet2000.eu). V okviru tega projekta je 14. februarja 2014 v Gorici v Italiji potekala delavnica, ki jo je vodil dr. James Hardcastle z globalnega

18

19

programa za zavarovana območja pri IUCN – Ženeva, Švica. Vsebina delavnice je bila: (1) ekonomska in finančna bilanca zavarovanih območij, (2) finančni instrumenti za upravljanje zavarovanih območij, (3) samofinanciranje in (4) primeri dobre prakse oz. uspešni primeri. Ker je dr. James izkušen strokovnjak svetovnega profila in ker tudi v projektu LIVEDRAVA vzpostavljamo naravni rezervat in se ubadamo z njegovim financiranjem, smo se te delavnice udeležili tudi zaposleni na projektu LIFE+. Na odlični delavnici smo dobili kar nekaj novih idej, ki jih bomo s pridom uporabili posebej pri pripravi varstvenega načrta »After-LIFE«, pri akciji F.4. DD

17// Pašni načrt

Februarja je bil končan podroben pašni načrt (akcija A.4) za Naravni rezervat Ormoške lagune, dokument, v katerem so podrobno opisane vse zahteve, postopki in naloge proste reje vodnih bivolov, z namenom upravljanja življenjskih prostorov s pašo. V dokumentu so bili upoštevani tako zakonodajni, veterinarski in naravovarstveni vidiki kot počutje živali. Ta pašni načrt je teoretična podlaga za pripravo pašnih ograj za izvedbo paše kot tudi za nakup, transport, vzdrževanje in nego živine. Na osnovi tega načrta v mesecu marcu že začenjamo s postavitvijo pašnih ograj, maja pa načrtujemo nakup in izpustitev pašne živine v

Naravnem rezervatu Ormoške lagune. Vodne bivole bomo pripeljali iz Nacionalnega parka Nežidersko jezero (<http://www.nationalpark-neusiedlersee-seewinkel.at/>). DD

18// Odstranili tri stare splave za navadno čigro

V Naravnem rezervatu Ormoške lagune smo 21. in 22. februarja 2014 v okviru pripravljanih del za začetek renaturacije (akcija C.2) iz drugega vodnega bazena odstranili tri stare splave za navadno čigro (*Sterna hirundo*), ki so bili dotrajani in zadnja leta niso bili več uporabni. Splave bo nadomestil nov prodnat otok, zgrajen v okviru tega projekta (19. februarja 2014 smo imeli javno odpiranje ponudb za izvedbo, sedaj poteka preverjanje ponudb in prijaviteljev). Akcija je bila fizično naporena in vremensko zahtevna (dež, mrzla voda), a nam je splave uspelo razstaviti in ostanke deponirati, pri čemer smo si pomagali s traktorjem in gozdarskim vitlom. Pri akciji so pomagali prostovoljke in prostovoljci Fakultete za naravoslovje in matematiko iz Maribora. Nekaj tehničnih podatkov in zgodovine splavov: priprava in namestitve splavov je potekala med 30. marcem in 7. aprilom 2001, sodelovalo je 19 prostovoljcev, porabili smo 6,2 m³ hrastovega lesa (približno šest ton), 60 aluminijastih trakov, 39,9 m³ stiropora (12 blokov 125 x 380 x 70 cm), več m³ proda, dve toni tračnic za sidra. En splav brez proda

je tehtal 2,4 tone. Čigre so gnezdišče na splavih med letoma 2001 in 2009, rečni galebi (*Chroicocephalus ridibundus*) pa med 2003 in 2008. Skupaj je na splavih v teh letih gnezdilo 455 parov čiger in 188 parov galeb, v povprečju 50 parov čiger in 30 parov galeb na leto. DD

19// Priprava gnezdišč za navadne čigre in rečne galebe

Gnezdišča za navadne čigre in rečne galebe smo letos pripravili v okviru akcije C.8 projekta LIVEDRAVA. Skupina zaposlenih in prostovoljcev je 14. marca 2014 uredila gnezdišča – s folijo in vrvicami, ki jih kasneje odstranimo, smo »rezervirali« mesto za navadne čigre na Novem otoku, pripravili Mali otok za gnezdenje in betonske podstavke. Na Novem otoku so 18. in 19. marca izvajalci podjetja Varnost iz Maribora nameščali sistem kamer za snemanje kolonije. Posnetke bomo uporabljali v raziskovalne namene, prav tako pa bo živa slika iz kolonije na voljo na naši spletni strani. Postavitev kamer in prenos slike se ravno tako financira iz programa LIFE. DD

20// Otvoritev razstave »Gregorjevo« na domačiji Rus

Društvo Skrinjica je na domačiji Rus v Šentvidu pri Lukovici pripravilo zanimivo razstavo z naslovom »Gregorjevo«, na kateri sta sodelovala tudi dva člana DOPPS. Otvoritev razstave, na kateri se je zbralo

20

21

okrog 50 ljudi, je bila 7. marca 2014. Dare Fekonja je razstavljal gnezdnice, revijo Svet ptic, brošure in plakate DOPPS. Ivan Petrič je pripravil razstavo fotografij ptic teh krajev, rokodelec Franc Brate iz Moravske doline je prinesel krmilnice iz lesa in slame, ogledati pa si je bilo mogoče tudi precej veliko krmilnico arhitekta Janeza Suhadolca. Po glasbenem utrinku je Dare povedal nekaj dejstev glede ženitve ptičkov in navzoče povabil k sodelovanju pri raziskavi Pomlad prihaja! Kratek govor smo imeli še župan občine Lukovica, g. Matej Kotnik, Franc Brate in fotograf Ivan Petrič. Razstavo si je mogoče ogledati do 7. aprila 2014 po predhodni najavi pri ge. Meti Jarc (040 71 31 87). IP

21// Mumija in krokodil

V Narodnem muzeju Slovenije v razstavnih prostorih na Metelkovi bo med 20. marcem in 31. decembrom 2014 razstava o slovenskem prispevku k odkrivanju staroegipčanske kulture *Mumija in krokodil*. Na razstavi si bo mogoče ogledati tudi nekaj zanimivih ornitoloških eksponatov: preparata plevice (*Plegadis falcinellus*) iz Prirodoslovnega muzeja Slovenije in svetega ibisa (*Threskiornis aethiopicus*) iz Universalmuseum Joanneum iz Gradca. Oba preparata sta iz 19. stoletja. Poleg tega pa je na ogled tudi mumija plevice, ki izvira iz Egipta iz obdobja rimske dobe. AV

IZ TUJEGA TISKA Moratorij na lov v Albaniji

// prevod Petra Vrh Vrezec

Vlada v Albaniji je z vzpostavitvijo dveletnega moratorija na lov v celoti prizanesla velikemu številu evropskih ptic in drugih divjih živali. Ta balkanska država, ki leži na pomembni selitveni poti, s svojimi mokrišči in drugimi življenjskimi prostori zagotavlja počitek in prehranjevanje milijonom ptic selivk. Toda zaradi slabega kazenskega pregona, masovne uporabe orožja in priliva tujih lovcev je Albanija postala celoletno strelišče. Tarča pa niso bile samo lovne vrste, pač pa tudi orli, žerjavi, obrežne ptice in celo majhni pevci.

»Albanija je bila smrtna past za ptice selivke,« je dejal Gabriel Schwaderer, izvršni direktor organizacije Euronatur. »Škode pa niso pretrpele samo ptice, marveč tudi kritično ogroženi balkanski ris, ki ga je Euronatur spremljal v gorskih območjih s samodejnimi kamerami, ter tudi druge vrste živali.«

Novi zakon, sprejet 30. januarja 2014, je za dve leti ukinil vsa lovišča in uporabo lovskih območij. Vlada namerava ta čas izkoristiti za preučitev sprememb predpisov za ohranjanje in nadzor, saj do sedaj zakonov skoraj nihče ni upošteval. Lovci v Albaniji so že dolgo časa brez strahu streljali praktično vse. Celo v nacionalnih parkih so lahko premožni lovci, večinoma iz Italije, za svoje interese podkupili slabo plačane vodnike.

Volitve junija lani pa so na oblast prinesle novo stranko z vladnimi ministri, naklonjenimi ohranjanju narave. Spase Shumka, član skupine za varstvo in ohranjanje narave v Albaniji, je povedal, da je imel na razpravo o lovu zelo velik učinek članek *Zadnja pesem ptic selivk*, ki ga je avtor Jonathan Franzen objavil julija 2013 v reviji National Geographic.

Pred razglasitvijo moratorija je odgovornost za urejanje lova padla izključno na Ministrstvo za okolje in prostor, ki pa ni imelo dovolj moči za ukrepanje. »Ljudje, ki so jih razkrili pri nezakonitem lovu, kampiranju ali podiranju dreves v zaščitenem območju, so sicer bili kaznovani, a le eden od stotih je dejansko plačal globo,« je dejal Shumka. »Zdaj bodo zakone izvrševali v sodelovanju z državno policijo, ki je edini organ, ki ima to moč. Poleg tega lovski zakon zahteva sodelovanje Ministrstva za finance. To pa bo pomenilo dodatna sredstva za Inšpektorat za okolje in prostor,« je dodal Shumka.

»To je res prelomna odločitev za Albanijo,« je povedal Schwaderer: »Lahko si predstavljamo, kako se nekateri lastniki hotelov jezijo nad novim zakonom, ki bo zanje pomenil manj obiskovalcev oziroma predvsem italijanskih lovcev. Toda po drugi strani se morajo zavedati velike priložnosti, saj lahko le s prenehanjem lovskih »zločinov« pridobijo opazovalce ptic in druge goste, ki jih zanima ekoturizem.«

Izvirni članek: <http://news.nationalgeographic.com/news/2014/02/140210-birds-albania-hunting-ban-migration-franzen/>

KAVARNA *Union*

Vsak dan vas pričakajo sveže sladice iz lastne slaščičarne, unionska kava ali skodelica čaja ob prebiranju dnevnih časopisov. Večerne ure v kavarni zaznamujejo literarni večeri, večeri plesa, variete, gledališke igre ter potopisna predavanja.

Celoten program dogodkov spremljajte na:
[facebook.com/Kavarna Union](https://facebook.com/KavarnaUnion)

Vljudno vabljeni!

Odprto: od ponedeljka do sobote od 9. do 17. ure,
v času prireditev pa od 19. do 24. ure.
Lokacija: center Ljubljane, pritličje Grand Hotela Union,
Miklošičeva 1, Ljubljana
T: 01 308 1972, W: www.union-hotels.eu

GRAND HOTEL UNION
HOTEL IN KONFERENČNI CENTER

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski sklad za regionalni razvoj